

**Indicatiestelling speciaal onderwijs 2003/2004:
beperking van de onderwijsparticipatie en ontoereikende hulp
vanuit de reguliere zorgstructuur**

Landelijke Commissie Toezicht Indicatiestelling
Den Haag, december 2004

Inhoud

Samenvatting	5
1. Inleiding en leeswijzer	9
1.1 Eén jaar Regeling Leerlinggebonden financiering	9
1.2 De indicatiecriteria	9
1.3 Ervaringen in 2002/2003	10
1.4 Bijstelling van de indicatiecriteria van maart 2004	11
1.5 Onderwijskundig rapport	12
1.6 Onderzoeksvragen en opbouw van dit rapport	12
2. Gebruikte dossiers	14
2.1 Twee bestanden	14
2.2 De digitaal ingezonden dossiers	14
2.3 Samenstelling van de onderzoekersdatabase	16
3. Cluster twee	18
3.1 Criteria	18
3.2 Gebruikte bronnen	19
3.3 Beperking van de onderwijsparticipatie	20
3.4 Gebruikte instrumenten en normen	23
3.5 Ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur	25
3.6 Beredeneerde afwijking	29
3.7 Opvallende bevindingen	29
4. Cluster drie	31
4.1 Criteria	31
4.2 Gebruikte bronnen	34
4.3 Beperking van de onderwijsparticipatie	35
4.4 Gebruikte instrumenten en normen	39
4.5 Ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorg	40
4.6 Beredeneerde afwijking	43
4.7 Opvallende bevindingen	44
5. Cluster vier	46
5.1 Criteria	46
5.2 Gebruikte bronnen	46
5.3 Beperking van de onderwijsparticipatie	47
5.4 Gebruikte instrumenten en normen	50
5.5 Ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur	51
5.6 Beredeneerde afwijking	53
5.7 Opvallende bevindingen	54
Samenstelling Landelijke Commissie Toezicht Indicatiestelling	55
Literatuur	57
Lijst gebruikte afkortingen	59
Regeling indicatiecriteria en aanmeldingsformulier leerlinggebonden financiering	61
Colofon	66

Samenvatting

Indicatiestelling speciaal onderwijs 2003/2004: beperking van de onderwijsparticipatie en ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur.

Dit rapport doet verslag van de wijze waarop in het cursusjaar 2003/2004 gebruik is gemaakt van de criteria betreffende de beperking van de onderwijsparticipatie en de ontoereikendheid van de reguliere zorgstructuur. Dat doet het op basis van een analyse van de 19.530 protocollen die tussen begin augustus 2003 en medio september 2004 door de Commissies voor Indicatiestelling (CvI's) naar het bureau van de Landelijke Commissie Toezicht Indicatiestelling (LCTI) zijn gezonden. Van 962 van deze protocollen is het bijbehorende dossier opgevraagd en geanalyseerd.

Niet alle kinderen die met een stoornis of beperking kampen komen in aanmerking voor speciaal onderwijs of leerlinggebonden financiering. Speciaal onderwijs en leerlinggebonden financiering zijn alleen bedoeld voor kinderen bij wie in het verlengde van hun stoornis sprake is van een beperking van de onderwijsparticipatie die dusdanig ernstig is dat de zorgstructuur van het regulier onderwijs ontoereikend is om deze beperking te kunnen compenseren.

Op het terrein van de beperking van de onderwijsparticipatie gelden voor de verschillende doelgroepen van het speciaal onderwijs verschillende criteria. Voor een beperkt aantal doelgroepen geldt geen enkel criterium omdat de beperking van de onderwijsparticipatie zo vanzelfsprekend is dat het niet nodig is deze vast te stellen. Dit betreft dove leerlingen, slechthorende leerlingen met een IQ < 70, zeer moeilijk lerende kinderen met een IQ < 60 en zeer ernstig meervoudig gehandicapte kinderen. De beperking van de onderwijsparticipatie wordt aangetoond bij de volgende groepen leerlingen:

- slechthorende kinderen (SH);
- kinderen met ernstige spraaktaalmoeilijkheden (ESM);
- zeer moeilijk lerende kinderen met een IQ in de bandbreedte 60-70 (ZMLK);
- langdurig zieke kinderen (LZK);
- lichamenlijk gehandicapte kinderen LG en LG-MG en
- kinderen die zijn aangewezen op de zorg van cluster vier.

Voor deze zes doelgroepen kan op een of meerdere criteria een beroep worden gedaan. Onderstaand kader laat zien welke criteria voor welke doelgroepen gelden.

Kader A						
Criteria voor het toetsen van de beperking van de onderwijsparticipatie; overzicht per doelgroep						
Soort criterium	SH	ESM	ZMLK	LZK	LG en LG-MG	VIER
Substantiële leerachterstand	✓	✓	✓	✓	✓	
Ontbrekende leervoorwaarden in didactische zin	✓	✓	✓	✓	✓	
Ontbrekende leervoorwaarden in gedragsmatige zin						✓
Zeer geringe communicatieve redzaamheid	✓	✓				
Zeer geringe sociale redzaamheid			✓			
Zeer geringe zelfredzaamheid				✓	✓	
Structureel schoolverzuim				✓	✓	
Extreem gedrag						✓

Er is sprake van een *substantiële leerachterstand* als het kind behoort tot de 10% zwakst presterenden van de leeftijdsgroep. Om leerachterstand aan te tonen wordt gebruik gemaakt van objectieve en betrouwbare didactische toetsen.

Het criterium *ontbrekende leervoorwaarden in didactische zin* is bedoeld voor jonge kinderen die nog geen onderwijs volgen. Het heeft betrekking op ernstige tekortkomingen op het gebied van de werkhouding, zelfstandigheid, taakgerichtheid, instructiegevoeligheid. De aanwezigheid van dit criterium kan nog niet met objectieve toetsen worden aangetoond. Daarom kan ook met een adequate beschrijving worden volstaan.

Bij *ontbrekende leervoorwaarden in gedragsmatige zin* is sprake van ernstige tekortkomingen op het gebied van het gedrag of ernstige problemen in de interactie met het onderwijsgevend personeel of ernstig storend gedrag ten aanzien van het onderwijsleerproces van medeleerlingen. Hier is het de bedoeling dat van objectieve en betrouwbare toetsen gebruik wordt gemaakt.

Bij *zeer geringe communicatieve redzaamheid* gaat het om een zeer beperkt vermogen tot wederkerig communiceren in woord en gebaar. Dit criterium wordt doorgaans beoordeeld op grond van een observatieverslag.

Bij *zeer geringe sociale redzaamheid* gaat het om een ernstige ontwikkelingsachterstand op het gebied van de zelfredzaamheid, sociale omgang en verbale communicatie. Dit criterium wordt vastgesteld op basis van psychodiagnostisch onderzoek of observatie ondersteunt met een instrument.

Bij *zeer geringe zelfredzaamheid* gaat het om leerlingen die voor de algemene dagelijkse levensverrichtingen ook met gebruikmaking van technische hulpmiddelen afhankelijk zijn van een ander. Dit criterium wordt op basis van medisch of psychodiagnostisch onderzoek vastgesteld.

Er is sprake van *structureel schoolverzuim* wanneer een leerling als gevolg van een stoornis of in verband met de aan deze stoornis gerelateerde zorg 25% van de onderwijstijd moet verzuimen. Dit blijkt uit het onderwijskundig rapport met een verzuimregistratie van het afgelopen jaar of een behandelingschema van zorgverleners.

Bij *extreem gedrag* gaat het om leerlingen die een gevaar voor zichzelf of voor anderen vormen of extreem fysiek of verbaal agressief gedrag vertonen. Op basis van psychodiagnostisch onderzoek en de informatie uit het onderwijskundig rapport kan extreem gedrag worden vastgesteld.

In het verslag van 2002/2003 over de ervaringen met de criteria op het terrein van de beperking van de onderwijsparticipatie is een groot aantal knelpunten in kaart gebracht. In aansluiting daarop is de regelgeving in maart 2004 aangepast. De daarbij aangebrachte veranderingen hebben in 2003/2004 slechts enkele maanden kunnen functioneren. Er zijn na dit eerste jaar ook nog een aantal punten waar verbetering nodig is. De belangrijkste daarvan worden hieronder per cluster weergegeven.

Bij cluster twee komt het, hoewel minder dan in 2002/2003, nog steeds te vaak voor dat de CvI's leerlingen toelaatbaar verklaren zonder dat duidelijk wordt gemaakt dat er sprake is van een beperking van de onderwijsparticipatie. Dat is bij ongeveer 15% van de SH- en ESM-aanmeldingen het geval. Het is ook opvallend dat bij ongeveer 10% van de ESM-aanmeldingen het niet duidelijk is dat de zorgstructuur van het regulier onderwijs ontoereikend zou zijn. CvI's blijken nog te vaak dossiers in behandeling te nemen die onvoldoende informatie over de beperking van de onderwijsparticipatie en/of de (on)toereikendheid van de zorgstructuur van het regulier onderwijs bevatten. Het is tevens opvallend dat de dossiers van leerlingen die al een school voor speciaal onderwijs bezoeken (de leerlingen die bij de CvI worden aangemeld met het oog op een z.g. herindicatie) vaak weinig specifieke informatie over de verleende hulp (en het effect daarvan) bevatten.

Bij cluster drie is het bij ongeveer 20% van de leerlingen onduidelijk in hoeverre sprake is van een beperking van de onderwijsparticipatie. Dit doet zich vooral voor bij de LG en LZK-aanmeldingen. Bij ongeveer 10% van de cluster drie leerlingen is het onduidelijk in hoeverre de zorgstructuur van het regulier onderwijs ontoereikend is. Ook hier bevatten de handelingsplannen van de voor herindicatie aangemelde leerlingen vaak (d.w.z. bij ongeveer tweederde van de meldingen) onvoldoende informatie over de expertise die de betrokken leerling behoeft.

De protocollen en de dossiers van de voor cluster vier aangemelde leerlingen vertonen een iets gunstiger beeld: de beperking van de onderwijsparticipatie is bij slechts ongeveer 10% onduidelijk, de ontoereikendheid van de zorgstructuur slechts bij ongeveer 5%. Het is wel zo dat ook hier de handelingsplannen van de voor herindicatie aangemelde leerlingen vaak onvoldoende specifieke informatie over de in te zetten expertise bevatten.

Ondanks de hierboven gesignaleerde problemen is er een duidelijke vooruitgang ten opzichte van 2002/2003 te constateren. Veel CvI's lijken nog moeite te hebben met de toepassing van de regelgeving. Gerichte scholing en voorlichting moeten hen hierbij een flink eind in de goede richting kunnen helpen. Door uitleg en scholing zal de informatie over de beperking van de onderwijsparticipatie en ontoereikende hulp van de reguliere zorgstructuur duidelijker

worden en zullen de criteria ook beter toepasbaar zijn. Het is dan ook zeer gewenst aan de scholing de komende periode de nodige aandacht te besteden.

De LCTI verwacht een grote positieve invloed van het op maat gesneden onderwijskundig rapport dat sinds augustus 2004 aan de CvI's ter beschikking is gesteld. De vragen van dit onderwijskundig rapport zijn expliciet toegesneden op de informatie die de CvI's nodig hebben.

1. Inleiding en leeswijzer

1.1 Eén jaar Regeling Leerlinggebonden financiering

Na een lange periode van voorbereiding is de Regeling Leerlinggebonden Financiering (LGF) met ingang van het cursusjaar 2003/2004 officieel van kracht geworden. De wet biedt ouders van kinderen met ernstige beperkingen de keuze om hun kind met een leerlinggebonden budget naar het regulier onderwijs te laten gaan of te kiezen voor een school voor speciaal onderwijs. Er zijn Commissies voor de Indicatiestelling (CvI's) ingesteld die aan de hand van landelijk vastgestelde criteria beoordelen of een kind aangewezen is op een leerlinggebonden budget of speciaal onderwijs. De wet voorziet ook in de instelling van de Landelijke Commissie Toezicht Indicatiestelling (LCTI) die toeziet of de CvI's goed gebruik maken van de criteria en die de minister van OCW adviseert over de criteria voor de indicatiestelling.

Voorafgaand aan de feitelijke invoering van de Regeling LGF vond in het cursusjaar 2002/2003 een landelijk experiment plaats, waarin de in het kader van de LGF ontwikkelde regelgeving werd beproefd. Van de ervaringen met dit experiment is door de LCTI in een aantal deelrapporten verslag gedaan (LCTI, 2003a, LCTI, 2003b, LCTI, 2003c, LCTI, 2003d, LCTI, 2003e, LCTI, 2003f, Evers & Van Rijswijk, 2003). Ook dit jaar publiceert de LCTI weer een aantal verslagen over de met de toepassing van de LGF opgedane ervaringen. Daarbij gaat het niet langer om een 'experiment', maar om de feitelijke gang van zaken tijdens het eerste cursusjaar waarin de Regeling LGF officieel van kracht is geweest.

Deze verslaggeving over het cursusjaar 2003/2004 bestaat, net als die over 2002/2003, uit een aantal deelrapporten. Enkele van deze deelrapporten zijn themaspecifiek (zoals het rapport over de ervaringen met het aantonen van de beperking van de onderwijsparticipatie en het rapport over het gebruik van de beredeneerde afwijking). Andere deelrapporten zijn clusterspecifiek. Deze clusterspecifieke rapporten betreffen:

- het cluster voor auditief en communicatief gehandicapte leerlingen (cluster twee);
- het cluster voor verstandelijk en lichamelijk gehandicapte leerlingen (cluster drie) en
- het cluster voor leerlingen met ernstige gedragsproblemen en/of sociaal-emotionele problemen (cluster vier).

Het onderhavige rapport heeft betrekking op de beperking van de onderwijsparticipatie en ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur.

1.2 De indicatiecriteria

De CvI's beoordelen of een leerling in aanmerking komt voor speciaal onderwijs of leerlinggebonden financiering aan de hand van vijf vragen:

- Is er voldoende informatie beschikbaar om het indicatiebesluit te kunnen nemen?
- Valt de aard en de ernst van de stoornissen/beperkingen binnen de daarvoor geldende criteria?
- Valt de ernst van de beperking van de onderwijsparticipatie binnen de daarvoor geldende criteria?
- Is de zorg vanuit het regulier onderwijs en/of de zorgsector ontoereikend?
- Worden bovenstaande vragen alle vier positief beantwoord?

Wanneer de laatste vraag positief wordt beantwoord is een leerling toelaatbaar tot het speciaal onderwijs of komt de leerling in aanmerking voor een leerlinggebonden budget.

De landelijke criteria voor speciaal onderwijs of een leerlinggebonden budget zijn uitgewerkt voor de verschillende schoolsoorten voor (voortgezet) speciaal onderwijs. De minister van OCW heeft de criteria gepubliceerd (Regeling indicatiecriteria LGF, 2003). Deze criteria zijn gebruikt in schooljaar 2002/2003. Naar aanleiding van het onderzoek naar de indicatiestelling in schooljaar 2002/2003 en de gesprekken met de CvI's heeft de LCTI aan de minister van OCW geadviseerd om de criteria op een aantal punten bij te stellen. De bijstelling had ondermeer betrekking op het beperken van onderzoek dat voor indicatiestelling verplicht is, het verduidelijken en bijstellen van enkele criteria en het vereenvoudigen van de criteria voor herindicatie.

Er zijn ook procedurele vereenvoudigingen aangebracht, bijvoorbeeld met betrekking tot de zending van dossiers door de CvI's naar de LCTI. De minister van OCW heeft het advies van de LCTI over de bijstelling van de indicatiecriteria overgenomen. De aangepaste indicatiecriteria zijn gepubliceerd in het Gele katern (Regeling indicatiecriteria LGF, 2004).

1.3 Ervaringen in 2002/2003

Het onderzoek naar het gebruik van de criteria voor de beperking in de onderwijsparticipatie in 2003 (LCTI, 2003f) heeft tot de volgende bevindingen geleid.

Allereerst bleek dat de kwaliteit van onderzoeksmateriaal in veel dossiers niet toegesneden was op de criteria. Onderwijskundig rapporten waren, voor zover aanwezig, nogal eens gebrekkig ingevuld. De CvI's bleken er dan ook moeite mee te hebben om te onderbouwen dat er sprake was van een beperking van de onderwijsparticipatie volgens de hiervoor gestelde criteria. Met name in cluster twee en drie was in ruim een derde van de dossiers niet duidelijk aangetoond dat er sprake was van een beperking van de onderwijsparticipatie. De LCTI-onderzoekers troffen in de dossiers aan dat leerachterstand alleen werd beschreven en niet met betrouwbare en valide onderzoeksmiddelen aangetoond. De scores waren niet op de juiste wijze genoteerd of geïnterpreteerd. Ook was niet duidelijk dat het criterium voor 'ontbrekende leervoorwaarden' alleen bedoeld was voor kinderen die bij aanmelding geen onderwijs volgden. Daarnaast was het criterium voor leerachterstand in het voortgezet onderwijs niet betrouwbaar te beoordelen.

Cluster twee:

Voor het aantonen van een geringe communicatieve redzaamheid of zelfredzaamheid zijn er waren slechts instrumenten voorhanden die door de COTAN (nog) niet of als onvoldoende beoordeeld zijn. Met name voor de geringe communicatieve redzaamheid worden instrumenten niet gemist. Aanbevolen wordt tot een betere begripsomschrijving te komen van het begrip pragmatiek (de mate waarin een kind zich kan redden in talige situaties). Verder bleek er verwarring binnen cluster twee over de termen 'communicatieve incompetentie' en 'zeer geringe communicatieve redzaamheid'.

Cluster drie

Bij de zelfredzaamheid lijkt de beschrijving in het dossier doorgaans voldoende duidelijkheid te bieden. Het criterium met betrekking tot het structureel schoolverzuim wordt met name bij indicatie voor onderwijs voor langdurig zieke kinderen gebruikt. Dit criterium is doorgaans goed onderbouwd. CvI's van cluster drie geven aan dat er een overlap in doelgroepen was voor onderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen en het Praktijkonderwijs.

Voor de sociale redzaamheid zijn wel instrumenten voorhanden maar deze zijn alleen genormeerd voor de doelgroep verstandelijk beperkte kinderen waardoor er geen standaardafwijking van 2 kan worden vastgesteld zoals in de criteria vereist wordt.

Ook voor de criteria voor cluster vier met betrekking tot de ontbrekende leervoorwaarden in verband met het gedrag of het gedrag waardoor de leerling een gevaar voor zichzelf of voor anderen zijn, boden de beschikbare instrumenten slechts in beperkte mate houvast. In de verslagen in de dossiers met observaties van het gedrag en de onderbouwing van de CvI's ontbrak dikwijls een beschrijving van de ernst, de duur en frequentie van het gedrag. Niettemin was uit het dossier vaak wel af te lezen dat het om ernstige problemen gaat.

1.4 Bijstelling van de indicatiecriteria van maart 2004

In de Regeling indicatiecriteria leerlinggebonden financiering van maart 2004 zijn de criteria op een aantal punten bijgesteld. Allereerst is er op verschillende punten duidelijker aangegeven hoe de benodigde onderzoeken gebruikt kunnen worden voor de indicatiestelling. Bij de medische, maar ook bij de psychodiagnostische onderzoeksgegevens wordt gevraagd om een omschrijving van de belemmering in de onderwijssituatie die de leerling ondervindt door de stoornis, waarbij de ernst van de stoornis tot uitdrukking moet komen in de ernst van de onderwijsbelemmering.

Ten aanzien van de criteria met betrekking tot de redzaamheid is besloten dat het aantonen van de zeer geringe sociale redzaamheid voor kinderen met een $IQ < 60$ geen toegevoegde waarde heeft voor het besluit over toelaatbaarheid tot ZMLK-onderwijs. Zolang er geen geschikte instrumenten zijn voor de leerlingen met een IQ tussen de 60 en de 70 is voor het aantonen van het ontbreken van de sociale redzaamheid als eerste bron een observatieverslag genoemd, ondersteund met een instrument. Voor het aantonen van structureel schoolverzuim is de verzuimregistratie als bron genoemd.

Er is verduidelijkt dat het criterium met betrekking tot ontbrekende leervoorwaarden alleen van toepassing is als het gaat om kinderen die niet eerder regulier onderwijs hebben gevolgd. Alleen voor ZMLK-leerlingen tot 7 jaar kunnen CvI's dan ook een beroep doen op ontbrekende leervoorwaarden. Het criterium leerachterstand in het voortgezet onderwijs is zo aangepast dat het beter te toetsen is. Het gaat nu om leerachterstand bij instroom in het voortgezet onderwijs, die getoetst kan worden met instrumenten die in het basisonderwijs (groep 8) gebruikt worden. Dat betekent echter dat voor leerlingen die langer in het voortgezet onderwijs zitten de leerachterstand niet meer als criterium voor de onderwijsbeperking kan worden gebruikt. Voor het onderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen zijn de criteria voor leerachterstand aangescherpt zodat geen overlap meer bestaat tussen de didactische vaardigheden van leerlingen die ZMLK-onderwijs volgen en de leerlingen op het praktijkonderwijs.

1.5 Onderwijskundig rapport

Het onderwijskundige rapport is een belangrijke informatiebron om te beoordelen of er sprake is van een beperking om aan onderwijs deel te nemen. De TCAI heeft een landelijk model ontwikkeld: *Landelijk Model Onderwijskundig rapport* (TCAI, 2002). Met een – op de criteria toegesneden - landelijk model onderwijskundig rapport wordt toegewerkt naar een duidelijker beschrijving van gegevens over de beperking in de onderwijsparticipatie. In dossiers uit schooljaar 2002/2003 bleek dat in cluster drie en vier in ruim 50% van de gevallen het landelijke model onderwijskundig rapport gebruikt was. In cluster twee werd in slechts 7% van de gevallen het landelijke model onderwijskundig rapport gebruikt, onder andere omdat cluster twee een eigen model onderwijskundig rapport had ontwikkeld.

De LCTI heeft in 2004 een project opgezet om het landelijke model onderwijskundig rapport - voor zover relevant voor de indicatiestelling voor speciaal onderwijs – in samenspraak met het veld te optimaliseren. Het bijgestelde model is in september 2004 beschikbaar gekomen: er is gekozen voor een onderwijskundig rapport per cluster (LCTI, 2004). Dossiers die voor dit rapport bestudeerd zijn bevatten nog de oude versie van het landelijke model onderwijskundig rapport.

1.6 Onderzoeksvragen en opbouw van dit rapport

Dit rapport start met een samenvatting van de bevindingen en mogelijke aanbevelingen.

In hoofdstuk 2 van dit rapport wordt uitgelegd welke databestanden voor dit onderzoek gebruikt zijn en hoe dossiers voor dit onderzoek geselecteerd zijn.

Hoofdstuk 3 is gewijd aan cluster twee, hoofdstuk 4 betreft cluster drie en hoofdstuk 5 gaat over cluster vier.

In de hoofdstukken 3, 4 en 5 worden per cluster eerst de criteria met betrekking tot de beperking in de onderwijsparticipatie uiteengezet. In de volgende paragrafen wordt ingegaan op de volgende vragen.

- Welke bronnen hebben de CvI's gebruikt voor de beoordeling of een leerling voldoet aan de criteria voor een beperking in de onderwijsparticipatie en ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur?
- Wat is de frequentie waarmee gebruik gemaakt wordt van de verschillende criteria voor de onderwijsbeperking en welke problemen ervaren de CvI's bij het gebruik van deze criteria?
- Tonen de CvI's aan dat er sprake is van ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur en hoe vaak hebben CvI's problemen om aan te tonen dat een aanmelding aan dit criterium voldoet?
- Hoe vaak stemmen de oordelen van de CvI's en de LCTI overeen bij het gebruik van de criteria met betrekking tot de beperking in de onderwijsparticipatie c.q. ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur en bij welke van de criteria en schoolsoorten doen zich vooral de verschillen voor?

- Zorgt het niet kunnen voldoen aan de beperking van de onderwijsparticipatie c.q. ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur voor een groot aantal beredeneerde afwijkingen?
- Welke verschillen en welke overeenkomsten worden gevonden met de onderzoeksresultaten in het rapport over de beperking in de onderwijsparticipatie van december 2003?

2. Gebruikte dossiers

2.1 Twee bestanden

De CvI's hebben tussen 1 augustus 2003 en 15 september 2004 19.530 protocollen van in 2003/2004 besproken leerlingen via het CvI-net naar het LCTI-bureau gezonden. Deze 19.530 protocollen zijn alle op hoofdlijnen in kaart gebracht. Van 962 van deze protocollen (5%) is het bijbehorende dossier opgevraagd. Deze 962 protocollen (en de bijbehorende dossiers) zijn uitvoerig geanalyseerd. De resultaten van deze analyses zijn verwerkt in de z.g. onderzoekersdatabase van het LCTI-bureau (zie par. 2.3).

In het verlengde van het bovenstaande kan van twee bestanden worden gesproken:

- a. een bestand met alle 19.530 in 2003/2004 door de CvI's naar het LCTI-bureau gezonden protocollen en
- b. een bestand met 962 relatief uitvoerig geanalyseerde, in de onderzoekersdatabase van het LCTI verwerkte, dossiers.

Dit rapport is gebaseerd op beide bestanden. Doorgaans zal duidelijk zijn op welk van deze twee bestanden de tekst betrekking heeft. Wanneer dat niet het geval is zal het betrokken bestand expliciet worden genoemd.

2.2 De digitaal ingezonden dossiers

Kader 2.1 biedt een overzicht van de verdeling van de in het schooljaar 2003/2004 door het LCTI-bureau ontvangen dossiers over de clusters 2, 3 en 4.

Kader 2.1		
Verdeling van de 19.530 in 2003/2004 ontvangen dossiers over de clusters twee, drie en vier		
Cluster	Aantal	Percentage
Cluster twee	4.375	22,4%
Cluster drie	9.459	48,4%
Cluster vier	5.696	29,2%
Totaal	19.530	100%

De digitale protocollen van cluster drie vormen bijna de helft van het totale bestand. De cluster twee dossiers zijn goed voor iets meer dan 20% en de cluster vier dossiers voor bijna 30%. Van CvI's wordt verwacht dat zij binnen vier weken een digitaal protocol met een positief besluit overdraagt aan de LCTI en binnen zes weken een digitaal protocol met een negatieve beschikking in verband met een mogelijke bezwaarschriften procedure van de ouders. Op deze wijze kan de LCTI onderzoeksgegevens verzamelen om onderhavig rapport te kunnen schrijven. Helaas kunnen niet alle CvI's zich aan deze afspraak houden.

Uit een telefonische enquête bij de CvI's blijkt dat eind september 2004 nog minstens 3.500 digitale protocollen moeten worden overgedragen (15% van de door de CvI's verwerkte dossiers).

In kader 1.1 is aangegeven dat voor een aantal handicaps de beperking in de onderwijsparticipatie evident wordt verondersteld evenals de ontoereikendheid van de reguliere zorgstructuur. Van de 19.530 digitale protocollen zijn dit er 5.972 (30%).

Van de door cluster twee overgedragen digitale protocollen moet 90% voldoen aan de criteria beperking van de onderwijsparticipatie en ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur. Voor de dove leerlingen en de meervoudig gehandicapte slechthorende leerlingen worden deze beperkingen evident verondersteld.

Kader 2.2			
Beperking van de onderwijsparticipatie en ontoereikende hulp vanuit de zorgstructuur cluster twee			
(N = 4.375)			
Beperking moet <i>wel</i> worden aangetoond	Aantal	Beperking hoeft <i>niet</i> worden aangetoond	Aantal
		DOV en DOV/MG	414
SH	1.112	SH IQ < 70	34
ESM	2.815		
Totaal cluster twee	3.927		448

Van de door de CvI's van cluster drie overgedragen digitale protocollen moet 46% voldoen aan een beperking in de onderwijsparticipatie. Voor ruim de helft van de cluster drie leerlingen is de handicap dusdanig dat op voorhand wordt verondersteld dat zij belemmerd worden in de onderwijsparticipatie en dat de reguliere zorgstructuur ontoereikend is.

Kader 2.3			
Beperking van de onderwijsparticipatie en ontoereikende hulp vanuit de zorgstructuur cluster drie			
(N = 9.459)			
Beperking moet <i>wel</i> worden aangetoond	Aantal	Beperking hoeft <i>niet</i> worden aangetoond	Aantal
ZMLK met IQ met bandbreedte 60-70	751	ZMLK IQ < 60	4.508
LZK-3	1.016		
LG & LG-MG	2.582	ZMLK-MG	602
Totaal cluster drie	4.349		5.110

Bij de schoolsoorten van cluster vier moeten alle leerlingen (5.696) voldoen aan een beperking van de onderwijsparticipatie.

2.3 Samenstelling van de onderzoekersdatabase

Zoals vermeld zijn alle 19.530 in 2003/2004 door de CvI's ingezonden protocollen door medewerkers van het LCTI-bureau op hoofdlijnen geanalyseerd. Een selectie van 19.530 in 2003/2004 door de LCTI ontvangen digitale protocollen is uitvoeriger onderzocht. De samenstelling van deze selectie werd primair bepaald door de wens bij de z.g. terugkoppelingen (de overzichten van de bevindingen van de LCTI die elke CvI in 2004 heeft ontvangen) alle betrokken schoolsoorten en alle te verwachten besluiten aan bod te laten komen. In het kader van deze terugkoppelingen zijn aan het slot van het eerste half jaar van het cursusjaar van elke CvI 15 (bij cluster drie 16) digitale protocollen geselecteerd met het oog op een relatief uitvoerige analyse. Aan het eind van het cursusjaar zijn van elke CvI nog eens 15 dossiers (bij cluster drie weer 16) uitvoerig geanalyseerd. Deze werkwijze leidde tot een (niet-representatieve) selectie van 962 dossiers. Deze 962 dossiers zijn verwerkt in de zogenaamde onderzoekersdatabase van het LCTI-bureau.

Samenstelling van de onderzoekersdatabase Beperking en ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur

Een deel van de 962 dossiers (7%) bevat *geen* informatie over de beperking in de onderwijsparticipatie en ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur. Kader 2.4 geeft een overzicht van de verdeling over de schoolsoorten van de overige 891 dossiers die moeten voldoen aan een van de indicatiecriteria beperking in de onderwijsparticipatie en waarbij aangetoond moet worden dat de zorgstructuur van het regulier onderwijs, afgestemd op de behoeften van de leerling, onvoldoende zorg kan bieden.

Kader 2.4				
Verdeling van de bij de samenstelling van dit rapport gebruikte dossiers				
Schoolsoort	Positief	Negatief	Beredeneerde afwijking	Observatieplaatsing
SH	20	3	16	-
ESM	30	19	29	-
ZMLK IQ 60-70	51	10	66	-
LZK	68	9	21	-
LG	68	13	51	-
LG-MG	34	-	-	-
Cluster vier	180	30	165	8
Totaal N = 891	451	84	348	8

De samenstelling van de LCTI onderzoekersdatabase is geen representatieve steekproef geworden. Dit houdt vooral verband met

- het geringe aantal keren dat de CvI's tot een z.g. observatieplaatsing of negatieve indicatie hebben besloten en
- enkele CvI's waarbij sprake was van een onevenwichtige verdeling van de aanmeldingen over de schoolsoorten (waardoor selectie van het beoogde aantal dossiers met bepaalde kenmerken niet mogelijk was).

Bij de interpretatie van de uitkomsten van het onderzoek zal rekening worden gehouden met het feit dat de steekproef niet geheel representatief is.

3. Cluster twee

3.1 Criteria

Bij de bepaling van de toelaatbaarheid tot het onderwijs voor dove kinderen en dat voor slechthorende kinderen met een verstandelijke beperking blijft de beperking in de onderwijsparticipatie, zoals vermeld in hoofdstuk 1, buiten beschouwing. Voor de overige schoolsoorten van cluster twee gelden bij de toetsing van de beperking in de onderwijsparticipatie de in kader 3.1 vermelde criteria.

Kader 3.1 Criteria van de beperking in de onderwijsparticipatie: aanmelding SH- of ESM-onderwijs	
Huidige school	Criterium
Nog geen onderwijs	<ul style="list-style-type: none">✓ ontbrekende leervoorwaarden blijkend uit ernstige tekortkomingen op het gebied van werkhouding, zelfstandigheid, taakgerichtheid, aandacht, motivatie en/of instructiegevoeligheid en/of✓ zeer geringe communicatieve redzaamheid
Primair onderwijs	<ul style="list-style-type: none">✓ leerprestaties in het laagste deciel of een discrepantie van meer dan 25% tussen DL en DLE op twee van de drie volgende terreinen: begrijpend lezen, technisch lezen/spellen en rekenen en/of✓ zeer geringe communicatieve redzaamheid
Voortgezet onderwijs (alleen SH)	<ul style="list-style-type: none">✓ leerprestaties in het laagste deciel of een discrepantie van meer dan 25% tussen DL en DLE op twee van de drie volgende terreinen: spreekvaardigheid op het gebied van de talen, schrijfvaardigheid op het gebied van de talen en vaardigheden op het gebied van de exacte vakken¹ en/of✓ zeer geringe communicatieve redzaamheid

Het leerachterstandscriterium voor het voortgezet onderwijs is een aangepast criterium. Tot 31 maart 2004 kon een beroep worden gedaan op het leerachterstandscriterium voortgezet onderwijs. In dat geval moesten de leerlingen behoren bij de 10% zwakst presterenden (of een discrepantie tonen van meer dan 25% tussen DL en DLE) op twee van de volgende gebieden: spreekvaardigheid, schrijfvaardigheid en exacte vakken. Bij gebrek aan adequate didactische toetsen om deze achterstanden in kaart te brengen is gekozen voor de volgende oplossing na maart 2004: bij instroom vanuit groep 8 moeten deze leerlingen behoren tot de 10% zwakst presterende kinderen op de gebieden: begrijpend lezen, technisch lezen of spellen en rekenen. Leerlingen uit het voortgezet onderwijs kunnen een beroep doen op een zeer geringe communicatieve redzaamheid.

¹ Dit indicatiecriterium is per 31 maart 2004 gewijzigd

3.2 Gebruikte bronnen

De CvI's kunnen bij de toetsing van de in kader 3.1 vermelde criteria verschillende bronnen gebruiken:

- verslagen vanuit de zorgsector (inclusief het medische circuit);
- een onderwijskundig rapport;
- een psychodiagnostisch rapport en/of
- andere bronnen.

Kader 3.2 biedt een overzicht van de bronnen die de CvI's van cluster twee hebben gebruikt bij de beoordeling van de beperking in de onderwijsparticipatie.

Kader 3.2	
Door de CvI's van cluster twee gebruikte bronnen (N = 3.927)	
Aard van de bron	% van totaal aantal aanmeldingen
Verslag vanuit de zorgsector	10%
Onderwijskundig rapport	82%
Psychodiagnostisch rapport	3%
Andere bronnen	9%
Geen bronnen	12%

Kader 3.2 laat zien dat de CvI's in ruim 80% van de aanmeldingen de beschikking hadden over een onderwijskundig rapport om de beperking in de onderwijsparticipatie en de ontoereikendheid van de reguliere zorgstructuur te toetsen.

Wanneer leerlingen nog geen school bezoeken of nét vier jaar zijn, is een onderwijskundig rapport nog niet (goed) in te vullen. Veel van deze kinderen bezoeken een peuterspeelzaal of een medisch kinderdagverblijf. Het rapport vanuit de zorgsector wordt bij 10% van de dossiers aangeleverd. Een 'verslag vanuit de zorgsector' kan worden geschreven door bijvoorbeeld een logopediste, leidster van een Medisch kinderdagverblijf of fysiotherapeut. Het psychodiagnostische onderzoeksverslag wordt slechts in geringe mate gebruikt. Bij 'andere bronnen' moet gedacht worden aan verslagen van de ambulante begeleiding, logopedische verslagen, verslagen van een zorgplatform en pedagogisch didactische onderzoeken.

Opvallend is de 12% waarbij geen informatie is gegeven om de beperking in de onderwijsparticipatie aan te tonen; in het schooljaar 2002/2003 was dit nog 18%.

Bij driekwart van de aanvragen wordt één bron gebruikt bij de onderbouwing van de beperking in de onderwijsparticipatie en ontoereikende hulp vanuit de zorgstructuur van het regulier onderwijs; bij 15% van de aanvragen worden minstens twee bronnen gebruikt.

3.3 Beperking van de onderwijsparticipatie

Bij leerlingen die voor cluster twee worden aangemeld kan de beperking van de onderwijsparticipatie zich op drie vlakken manifesteren: ontbrekende leervoorwaarden in onderwijskundige zin, een substantiële leerachterstand en zeer geringe communicatieve redzaamheid. Communicatieve redzaamheid kan worden opgevat als een facet van de sociale redzaamheid en gedefinieerd worden als een ernstig beperkt vermogen tot communicatieve wederkerigheid. Dit moet blijken uit een ernstig beperkt vermogen om te communiceren met ouders, leerkracht en andere kinderen als gevolg van slechthorendheid, een spraak/taalstoornis of een stoornis uit het autistische spectrum.

Kader 3.3 beschrijft op welke beperking in de onderwijsparticipatie bij de 3.972 leerlingen van cluster twee een beroep is gedaan. Voor iedere leerling kunnen meerdere beperkingen in de onderwijsparticipatie van toepassing zijn. Bij een op de vier leerlingen wordt zowel een beroep gedaan op een onderwijskundig criterium als op geringe communicatieve redzaamheid. In ruim 10% van de protocollen heeft de CvI niet kenbaar gemaakt op welk criterium van de beperking in de onderwijsparticipatie zij een beroep doet. De som van kader 3.3 is dan ook meer dan 100%.

Kader 3.3		
Op welk criterium van de onderwijsparticipatie doet de CvI een beroep (N = 3.927)		
Criteria Beperking in de onderwijsparticipatie cluster twee	SH (N = 1.112)	ESM (N = 2.815)
Ontbrekende leervoorwaarden bij nog geen onderwijs	4%	15%
Leerachterstand primair onderwijs	75%	80%
Leerachterstand voortgezet onderwijs	20%	1%
Geringe communicatieve redzaamheid	26%	27%
Niets ingevuld	11%	12%

CvI's kunnen op meerdere criteria van de beperking in de onderwijsparticipatie een beroep doen. Dit moet dan een combinatie zijn van een onderwijskundig criterium met die van de geringe communicatieve redzaamheid. Sommige CvI's doen een beroep op zowel 'nog geen onderwijs' als 'primair onderwijs'. Dit is onjuist omdat deze twee criteria elkaar uitsluiten: ofwel de leerling is nog niet schoolgaand en doet een beroep op ontbrekende leervoorwaarden ofwel de leerling gaat naar school en kan een beroep doen op het criterium van het primair onderwijs en/of geringe communicatieve redzaamheid. In 4% van de dossiers doet de CvI een beroep op zowel ontbrekende leervoorwaarden, als die van het primair onderwijs als die van het voortgezet onderwijs (al dan niet in combinatie met een beroep op zeer geringe communicatieve redzaamheid). Deze combinatie is onmogelijk. In bijna 60% van de aanmeldingen doet de CvI op één criterium een beroep en in een kwart op twee criteria. Bij 11% van de dossiers is op geen enkel criterium een beroep gedaan in het digitale protocol. Na lezing van het onderliggende dossier is door de LCTI-onderzoeker meerdere malen wél informatie gevonden over een beperking in de onderwijsparticipatie. Uiteindelijk is bij 5% van de nader onderzochte dossiers geen onderwijsbeperking vast te stellen.

Uit kader 3.4 blijkt dat de CvI's bij ongeveer 15% van de dossiers concluderen dat de leerling niet voldoet aan het criterium voor de beperking van de onderwijsparticipatie. Analyse van de dossiers leert overigens dat het voorkomt dat de CvI op geen enkel onderwijskundig criterium een beroep doet, de conclusie leeg laat en bij oordeelsvorming aanvinkt dat de leerling voldoet aan de beperking in de onderwijsparticipatie zonder enige onderbouwing. Kader 3.4 geeft de mening van de CvI's weer: het aantal malen dat de CvI heeft aangevinkt bij de oordeelsvorming of de betreffende leerling al dan niet voldoet aan een beperking van de onderwijsparticipatie.

Kader 3.4		
Beperking van de onderwijsparticipatie cluster twee: conclusie CvI (N=3.927)		
<i>Conclusie CvI beperking onderwijsparticipatie</i>	SH (N = 1.112)	ESM (N = 2.815)
Voldoet aan beperking van de onderwijsparticipatie	86%	84%
Voldoet niet aan beperking van de onderwijsparticipatie	14%	16%
Totaal	100%	100%

Kader 3.5 geeft aan dat het oordeel van de CvI overeen met het oordeel van de LCTI wat betreft de keuze van het criterium van de onderwijsbelemmering waar de CvI een beroep op doet.

Kader 3.5						
Oordeel CvI en LCTI over beperking van de onderwijsparticipatie (n = 117)						
Oordeel LCTI \ Oordeel CvI	Geen oordeel CvI	Ontbrekende leervoorwaarden	Communicatieve redzaamheid	Leerachterstand primair onderwijs	Leerachterstand voortgezet onderwijs	Voldoet <u>niet</u> aan Beperking van de onderwijsparticipatie
Geen oordeel	4%					
Ontbrekende leervoorwaarden		2%				
Communicatieve redzaamheid			42%			
Leerachterstand primair onderwijs				28%		
Leerachterstand Voortgezet Onderwijs					2%	
Voldoet <u>niet</u> aan beperking onderwijsparticipatie						22%

Bovenstaand kader maakt duidelijk dat er een gering verschil is tussen de keuze die de CvI maakt en het oordeel van de LCTI. De overeenstemming in oordeel tussen de CvI en de LCTI is bij de geringe communicatieve redzaamheid groot. Hierbij moet opgemerkt worden dat de LCTI van oordeel is dat de CvI vaker een beroep had kunnen doen op dit criterium. De LCTI is het minder vaak eens met de CvI wanneer deze op het leerachterstandscriterium een beroep doet. Ook zijn CvI en LCTI het niet altijd eens over het eindoordeel: de LCTI is vaker van mening dat de leerling niet aan de beperking in de onderwijsparticipatie voldoet dan de CvI.

In tabel 3.5 is een verschil te zien in oordeel wat betreft het leerachterstandscriterium primair onderwijs. Een van de oorzaken hiervoor is de interpretatie van de CvI's dat bij een Cito D-score de leerling eveneens behoort tot de 10% zwakst scorenden van de klas. Dit is echter alleen in het geval de leerling een Cito E-score behaalt.

Naaste een onjuiste interpretatie van de leerachterstand bestaat er de misvatting dat een leerling met een leerachterstand op één didactisch domein eveneens aan het leerachterstandscriterium zou kunnen voldoen. In de regeling staat expliciet vermeld dat de leerachterstand op twee van de drie volgende didactische domeinen moet voorkomen: voor groep 1 en 2 gaat om voorbereidend lezen, spellen en rekenen en voor groep 3 en hoger om rekenen, technisch lezen of spellen, en begrijpend lezen.

Een adequaat onderwijskundig rapport geeft de noodzakelijke informatie over het functioneren van de leerling op school. In kort bestek verschaft de 'toeleverende' school aan de 'ontvangende' school gegevens over een reeks belangrijke leerlingkenmerken. Dit zijn zowel didactische gegevens (op welk didactisch niveau functioneert de leerling) als gegevens over de werkhouding, sociaal emotioneel welbevinden en gedrag. De laatste vijf jaar is met toenemend succes geprobeerd om te komen tot een Landelijk Model Onderwijskundig Rapport. In het voorjaar van 2004 is dit model door de LCTI in samenwerking met de CvI's nog beter afgestemd op de vraagstellingen bij verwijzing naar het speciaal onderwijs. Dit nieuwe model kan voor indicatiestelling gebruikt worden in het schooljaar 2004-2005. In het schooljaar 2002/2003 bleek dat slechts in 7% van de cluster twee aanmeldingen gebruik werd gemaakt van het Landelijk Model Onderwijskundig Rapport. In het schooljaar 2003/2004 is dit percentage opgelopen tot 35% zoals in kader 3.6 weergegeven.

Kader 3.6	
Gebruik onderwijskundig rapport (n = 117)	
Landelijk Model Onderwijskundig Rapport	35%
Ander model onderwijskundig rapport	38%
Geen onderwijskundig rapport terwijl leerling naar school gaat	7%
Leerling gaat nog niet naar school	20%
Totaal	100%

Bij 7% van de aanmeldingen ontbreekt een onderwijskundig rapport terwijl dit voor indicatie onontbeerlijk is. De beperking van de onderwijsparticipatie als gevolg van de handicap moet uit het onderwijskundige rapport kunnen worden afgelezen.

In het onderwijskundige rapport kan worden nagegaan of de leerling gedoubleerd heeft. Dat blijkt bij 35% van de kinderen het geval te zijn geweest. Dat is een op de drie leerlingen en daarmee een hoog percentage.

3.4 Gebruikte instrumenten en normen

Gebruikte instrumenten

In het Nederlandse onderwijs worden tal van instrumenten voor de vaststelling van leerprestaties gebruikt. Een aantal van hen is redelijk valide en betrouwbaar, een groot aantal is dat niet. De WAI (Werkgroep Advisering Instrumentarium Indicatiestelling) heeft ten behoeve van het onderwijs een overzicht gemaakt van de didactische toetsen die valide en betrouwbaar zijn (A-B norm): *Indicatiestelling: condities en Instrumentarium* (Resing e.a., 2002).

Analyse van de gebruikte toetsen voor technisch lezen en spelling leert dat 45% van deze toetsen voldoet aan de A-B norm, voor de begrijpend leestoetsen is dit 23% en voor rekenen 32%. Enige voorzichtigheid bij de interpretatie van de cijfers is echter geboden omdat CvI's ook AB-gekwalficeerde didactische toetsen onder de categorie 'overige' hebben vermeld. Van de 3.927 leerlingen die aangemeld zijn voor cluster twee en waarbij de onderwijs beperking moet worden aangetoond, doen er 2.750 een beroep op het leerachterstandscriterium. Bij 20% van de leerlingen die een beroep doen op het leerachterstandscriterium is geen informatie aangeleverd om dit te staven.

Om objectief te kunnen vaststellen of er sprake is van zeer geringe communicatieve redzaamheid ontbreekt een geschikt instrument. Veelal wordt deze beperking aangegeven in psychodiagnostische of logopedische onderzoeksverslagen. In deze verslagen moet worden vastgesteld dat de leerling een zeer beperkt vermogen heeft om wederkerig te communiceren met behulp van woord en gebaar. Dit beperkte vermogen moet zich manifesteren in gesprekken in alle situaties vanaf de periode dat de leerling leerde spreken en gebruik leerde maken van non-verbale communicatie.

Gebruikte normen: decielscores of DL/DLE

Leerachterstanden in het (speciaal)basisonderwijs kunnen uitgedrukt worden in twee verschillende maten:

- de leerling behoort tot de 10 procent zwakst presterende leerlingen (laagste decielscore bijvoorbeeld een E-score op Cito-toetsen uit het Cito leerlingvolgsysteem) en
- er bestaat een discrepantie van 25 procent tussen het didactische leeftijdsequivalent (DLE) en de didactische leeftijd (DL). Deze maat kan niet gebruikt worden bij toetsen die in groep 1 of 2 worden afgenomen omdat de didactische leeftijd pas begint in de 1ste schoolmaand van groep 3.

Het niveau in groep 8 vormt een goede indicatie voor de bagage die een leerling meeneemt naar het voortgezet onderwijs. Bij het toetsen van dit criterium kan van de normtabellen van midden/eind groep 8 uitgegaan worden. De leerling moet dan behoren tot de 10 procent zwakst presterende leerlingen in vergelijking tot de hele groep 8. Dit criterium stelt de leerachterstand bij instroom in het voortgezet onderwijs als maatstaf.

Kader 3.7 biedt een overzicht van de wijze waarop deze twee soorten normen in het schooljaar 2003/2004 bij de beoordeling van de schoolprestaties van voor het SH- of ESM-onderwijs aangemelde leerlingen zijn gebruikt. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen

- dossiers waarbij uitsluitend gebruik is gemaakt van instrumenten met verhoudingsnormen (DL/DLE);
- dossiers waarbij uitsluitend gebruik is gemaakt van instrumenten met deviatienormen (decielscores);
- dossiers waarbij zowel van instrumenten met decielscores als van instrumenten met verhoudingsnormen gebruik is gemaakt;
- dossiers waarbij op geen enkele wijze gebruik is gemaakt van genormeerde instrumenten.

Kader 3.7	
Soorten normen in de dossiers van de voor het SH- of ESM-onderwijs aangemelde leerlingen wanneer leerachterstand door de CvI is opgevoerd als criterium (n = 77)	
Uitsluitend DL/DLE-discrepanties	13%
Uitsluitend decielscores	68%
Decielscores en DL/DLE-discrepanties	15%
Geen decielscores - geen DL / DLE-discrepanties	4%
Totaal	100%

Uit kader 3.7 kan geconcludeerd worden dat bij het vaststellen van leerachterstanden in ruim tweederde van de dossiers gebruik wordt gemaakt van decielscores (68%). Dit is waarschijnlijk het gevolg van de instrumenten die veelvuldig gebruikt worden in het reguliere basisonderwijs, namelijk de toetsen uit het Cito-leerlingvolgsysteem. Bij 13% van de dossiers is uitsluitend gebruik gemaakt van de verhoudingsnorm DL/DLE. In 4% van de dossiers (vergelijk schooljaar 2002/2003 twaalf procent) zijn er wel toetsinstrumenten afgenomen, maar is geen decielscore of DL/DLE discrepantie gegeven. In deze gevallen wordt er doorgaans wel een omschrijving gegeven van het niveau van de leerling of wordt een ruwe toetsscore gegeven. Bij een op de zeven dossiers wordt zowel gebruik gemaakt van deciel scores als van de DL/DLE verhoudingsnorm.

3.5 Ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur

Onder ‘zorgstructuur’ in de zin van de *regeling indicatiecriteria leerlinggebonden financiering* wordt verstaan de extra zorg vanuit de zorgstructuur van het regulier onderwijs, afgestemd op de behoeften van de leerling van tenminste een half jaar, dat blijkt uit het onderwijskundige rapport. Wanneer de leerling nog geen school bezoekt worden gegevens van een zorginstantie verondersteld aanwezig te zijn.

Een belemmering in de onderwijsparticipatie, die blijkt uit een leerachterstand of het in onvoldoende mate voldoen aan leervoorwaarden, is op zichzelf onvoldoende reden voor indicatiestelling. Te allen tijde dient te worden aangetoond dat zorg en/of therapie vanuit de reguliere zorgstructuur onvoldoende effect sorteren. Het gaat hierbij om ‘zorg’ in de vorm van begeleiding of hulp verleend door de zorgstructuur van het regulier basis- of speciaal basis- (of voortgezet) onderwijs en/of de zorgsector. Aangetoond dient te worden dat, gedurende een termijn van minstens een half jaar, de aangeboden zorg onvoldoende effect heeft gesorteerd dan wel zal sorteren, ondanks het feit dat deze zorg voldoet aan de criteria van een goed handelings- of zorgplan.

Onder de zorgstructuur van het regulier onderwijs wordt zowel de zorg *binnen* de scholen voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs als de *bovenschoolse* zorg bedoeld. De zorg binnen de school kan bestaan uit individuele handelingsplanning van de groepsleerkracht en de extra zorg van Interne Begeleiding en Remedial Teaching. Ook de samenwerkingsverbanden Weer Samen Naar School en de Onderwijsbegeleidingsdiensten (inzet expertise leerlingenzorg), het zorgplatform en de ambulante begeleiding vanuit een school voor speciaal basisonderwijs kunnen worden ingezet.

Daarnaast kan *buitenschoolse* zorg worden verstrekt via een instelling voor jeugdzorg of andere gespecialiseerde vormen van logopedie, spraak-taaltherapie et cetera.

Uit kader 3.8 blijkt dat volgens de CvI's 93% van de leerlingen aangemeld voor SH-onderwijs voldoen aan het criterium onvoldoende hulp vanuit de zorgstructuur van het regulier onderwijs. Bij de leerlingen die zijn aangemeld voor ESM-onderwijs is dit bij 88% van de leerlingen het geval.

Kader 3.8		
Conclusie CvI ontoereikende hulp vanuit de zorgstructuur (N=3.927)		
<i>Conclusie CvI zorgstructuur</i>	SH (N = 1.112)	ESM (N = 2.815)
Voldoet aan criterium onvoldoende hulp vanuit de zorgstructuur regulier onderwijs	93%	88%
Voldoet niet aan criterium onvoldoende hulp vanuit de zorgstructuur regulier onderwijs	7%	12%
Totaal	100%	100%

De volgende twee kaders betreffen de LCTI-onderzoekersdatabase. In het huidige digitale protocol wordt slechts eenmaal gevraagd of de CvI een 'met redenen omkleed oordeel over de mogelijkheden vanuit de zorgstructuur van het regulier onderwijs en/of de zorgsector' wil geven. Naast deze argumentatie wordt aan de CvI bij de besluitvorming gevraagd aan te vinken of er bij deze leerling sprake is van ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur. Uit onderstaand kader blijkt dat CvI's bij 3% van de dossiers concluderen dat de reguliere zorgstructuur toereikend is en toch een positieve beschikking (al dan niet op grond van een beredeneerde afwijking) hebben afgegeven. CvI's hebben eveneens een positieve beschikking (al dan niet op grond van een beredeneerde afwijking) afgegeven terwijl zij in 13% van de dossiers geen conclusie omtrent de ontoereikende reguliere zorgstructuur in het protocol hebben geformuleerd.

Kader 3.9				
Conclusie CvI ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur afgezet tegen oordeel CvI (n = 117)				
	Oordeel CvI positief	Oordeel CvI Beredeneerde afwijking	Oordeel CvI negatief	Totaal
Voldoet aan ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur	36%	29%	5%	70%
Conclusie CvI ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur niet aanwezig	6%	7%	1%	15%
Reguliere zorgstructuur is toereikend	1%	2%	12%	15%
Totaal	43%	38%	18%	100%

Uit de analyses van de LCTI-onderzoekers is eveneens na te gaan of er gegevens door de CvI zijn aangeleverd om de ontoereikende hulp vanuit de zorgstructuur te onderbouwen. Bij één op de vier dossiers heeft de CvI geen gegevens in het dossier gevonden om het criterium ontoereikende reguliere zorgstructuur te onderbouwen.

In kader 3.10 zijn oordeel CvI en oordeel LCTI 'ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur' naast elkaar gezet. LCTI en CvI zijn het in een aantal gevallen oneens bij dit criterium. De CvI's beoordelen in 70% van de dossiers dat wordt voldaan aan dit criterium; de LCTI in 54%. Vanzelfsprekend is de LCTI het niet eens met een positief oordeel van de CvI in het geval er geen enkele informatie omtrent de ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur in het dossier aanwezig is: dit is in 13% van de positieve oordelen het geval.

Twee voorbeelden van dossiers waarbij CvI en LCTI van mening verschillen:

- een leerling is pas een paar maanden op school en de leerkracht schrijft in het onderwijskundige rapport dat zij vooruitgang ziet. De leerling pikt de aangeboden zaken moeiteloos op volgens de leerkracht. In onderhavig dossier is volgens de LCTI sprake van voldoende zorgstructuur. De CvI oordeelt dat er sprake is van een ontoereikende reguliere zorgstructuur.
- In een ander dossier staat dat de leerling nog maar pas in groep 1 zit en sinds kort begeleiding krijgt. De LCTI is van mening dat er op dit moment nog geen sprake kan zijn van ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur. Er is nog geen half jaar geprobeerd de leerling met behulp van een goed handelingsplan op het juiste spoor te helpen.

Ook in het geval van een negatief oordeel van de CvI (16%) over de zorgstructuur is de LCTI het niet altijd eens met het oordeel van de CvI. Zij oordeelt dat in 9% van de negatieve oordelen van de CvI wél wordt voldaan aan het criterium ontoereikende reguliere zorgstructuur. Twee voorbeelden:

- de CvI zegt dat hulp uit WSNS effect heeft gehad. Maar ondanks doublure en begeleiding behaalt deze leerling nog steeds E-scores op de Cito-toetsen bij een gemiddeld intelligentiequotiënt.
- Een leerling met twee maal per week remedial teaching en logopedie behaalt op Cito-Ordenen (E) en Cito-taal voor kleuters eveneens de laagste score.

In beide voorbeelden voldoen de leerlingen volgens de LCTI aan het criterium ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur.

Kader 3.10			
Oordeel CvI en LCTI over ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur (n = 117)			
Oordeel LCTI \ Oordeel CvI	Geen oordeel: CvI heeft geen conclusie geformuleerd	Voldoet aan ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur	Voldoet <u>niet</u> aan ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur
Geen conclusie CvI	15%		
Voldoet aan ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur		70%	54%
Voldoet <u>niet</u> aan ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur			31%

Herindicatie

Bij een herindicatie voor een leerling die al op het speciaal onderwijs zit kan de beperking in de onderwijsparticipatie en de ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur door de speciaal onderwijschool aangetoond worden met de evaluatie van het handelingsplan en het daarop gebaseerde onderwijskundig rapport. Hierin stelt de Commissie Voor de Begeleiding (CvB) de beperking van de onderwijsparticipatie vast en de zorg die de leerling nodig heeft om aan onderwijs deel te kunnen nemen. Van de 117 leerlingen in de steekproef zijn er 35 die al op het speciaal onderwijs zitten; 82 leerlingen zitten bij aanmelding nog op het (speciaal) basisonderwijs. De CvI's kunnen bij 14% van de leerlingen - die het speciaal onderwijs volgen – beoordelen welke expertise uit dit speciaal onderwijs voor deze leerling noodzakelijk is (zie kader 3.11). Deze specifieke hulp is meestal beschreven in een handelingsplan of zorgplan voor de leerling.

Kader 3.11	
Indien leerling speciaal onderwijs volgt blijkt uit het handelingsplan welke expertise nodig is (n = 35)	
CvI geeft aan welke expertise nodig is	14%
CvI geeft niet aan welke expertise nodig is	86%
Totaal	100%

In geen enkel dossier van de leerlingen die speciaal onderwijs volgen, is beschreven met welke frequentie en duur de didactische hulp wenselijk is.

3.6 Beredeneerde afwijking

Van de 4.375 cluster twee aanmeldingen is in 1.442 dossiers (33%) gebruik gemaakt van de beredeneerde afwijking. Per schoolsoort gaat het om:

- 19 beredeneerde afwijkingen aanmelding dovenonderwijs (5%);
- 599 beredeneerde afwijkingen aanmelding slechthorende onderwijs (52%) en
- 824 beredeneerde afwijkingen aanmelding onderwijs aan kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden (29%).

Voor de beredeneerde afwijkingen bij de SH- en ESM leerlingen is gekeken aan welk criterium niet wordt voldaan volgens de CvI's. Zowel bij de SH- als de ESM leerlingen wordt meestal niet voldaan aan het stoorniscriterium (respectievelijk 76- en 74% van de aanmeldingen waarbij de beredeneerde afwijking gebruikt is). De CvI's oordelen bij gebruik van de beredeneerde afwijking bij SH- en ESM leerlingen dat er respectievelijk in 13% en 10% niet aan het criterium van de beperking in de onderwijsparticipatie is voldaan. Bij deze schoolsoorten zijn de criteria van de beperking van de onderwijsparticipatie niet de belangrijkste reden om de beredeneerde afwijking te gebruiken. Het niet voldoen aan het criterium ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur is in een zeer geringe percentage (3%) de reden dat door CvI's wordt gekozen voor de beredeneerde afwijking.

3.7 Opvallende bevindingen

In de rapportage over schooljaar 2002/2003 is bij het hoofdstuk over cluster twee opgemerkt: *'Het is nog niet alle betrokkenen duidelijk dat vastgesteld moet worden dat de handicap van de leerling een zwaarwegende, negatieve invloed heeft op het functioneren binnen het onderwijs en dat deze negatieve invloed beargumenteerd aangetoond moet worden om voor leerlinggebonden financiering in aanmerking te kunnen komen. Eén op de drie aangemelde leerlingen blijkt namelijk niet aan dit criterium te kunnen voldoen. Enerzijds doordat de betreffende leerling onvoldoende belemmerd wordt en anderzijds doordat een achterstand onvoldoende beargumenteerd en onderbouwd wordt. Ook in het geval een beroep wordt gedaan op het criterium 'zeer geringe communicatieve redzaamheid' ontbreekt het vaak aan onderbouwing en argumentatie.*

In huidige rapportage is gebleken dat dit aantal is teruggelopen: van één op de drie leerlingen die in het schooljaar 2002/2003 niet hebben voldaan aan een beperking van de onderwijsparticipatie naar één op de vijf leerlingen in het schooljaar 2003/2004. CvI's concluderen zelf dat bij 15% van de dossiers niet wordt voldaan aan het onderwijskundige criterium. Er is in 12% van de dossiers geen informatie voor de CvI's om de beperking van de onderwijsparticipatie en ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur te beoordelen. CvI's lijken op dit punt ontbrekende gegevens niet op te vragen bij de school van herkomst. Bij 58% van de dossiers doet de CvI een beroep op één beperking in de onderwijsparticipatie, bij 27% op twee criteria en in 4% op drie of vier criteria. Dit laatste is een onjuiste invulling van het protocol: een CvI kan op één onderwijskundige beperking een beroep doen al dan niet in samenhang met een geringe communicatieve redzaamheid. In 11% van de dossiers wordt geen enkel beroep gedaan op een van de criteria in de onderwijsbeperking.

De CvI's kunnen naar de mening van de LCTI soms meer gebruik maken van het criterium zeer geringe communicatieve redzaamheid. Zij maken nogal eens ten onrechte gebruik van het criterium leerachterstand.

De leerachterstand wordt in 68% van de aanmeldingen uitgedrukt in decielscores en nog eens in 15% van de dossiers zowel in decielscores als in DL/DLE. Ten opzichte van vorig jaar is het gebruik van decielscores toegenomen.

In het schooljaar 2002/2003 bleek dat slechts in 7% van voor de cluster twee aanmeldingen gebruik werd gemaakt van het Landelijk Model Onderwijskundig Rapport. In het schooljaar 2003/2004 is dit percentage opgelopen tot 35%.

Uit de bestudering van 117 dossiers blijkt dat de CvI's de ontoereikende hulp van de reguliere zorgstructuur nog lastig te beoordelen vinden. De CvI's zijn van mening dat in 93% (SH) en 88% (ESM) de leerling voldoet aan dit criterium. De LCTI komt tot een percentage van 54%.

Bij een herindicatie moeten handelingsplannen van scholen voor speciaal onderwijs of ambulante begeleiders aangetroffen worden. Deze handelingsplannen zijn nog onvoldoende informatief. Er wordt nog te weinig aangegeven welke expertise vanuit het speciaal onderwijs nodig is om het onderwijs op de leerling en zijn handicap af te stemmen. Over de intensiteit waarmee deze inzet uit speciaal onderwijs nodig is wordt in de cluster twee dossiers in het geheel geen informatie gevonden.

Van de cluster twee aanmeldingen wordt in 33% (1442 dossiers) gebruik gemaakt van de beredeneerde afwijking. Ruim 10% van deze beredeneerde afwijkingen kan worden toegeschreven aan het niet voldoen aan een beperking van de onderwijsparticipatie volgens de CvI's. Het ontbreken van het criterium ontoereikende reguliere zorgstructuur is volgens de CvI's slechts voor een klein percentage (rond de 3%) verantwoordelijk voor een beredeneerde afwijking.

4. Cluster drie

4.1 Criteria

Voor de bepaling van de beperking in de onderwijsparticipatie van zeer moeilijk lerende kinderen gelden andere criteria dan voor de beperking in de onderwijsparticipatie van langdurig zieke kinderen en lichamelijk gehandicapte kinderen. Kader 4.1 geeft een overzicht van de criteria voor zeer moeilijk lerende kinderen met een intelligentiequotiënt tussen de 60 en de 70 tot 31 maart 2004.

Kader 4.1 Criteria beperking in de onderwijsparticipatie² bij aanmelding voor ZMLK-onderwijs voor leerlingen met een intelligentiequotiënt 60 en 70 tot 31 maart 2004	
Huidige school	Criterium
Nog geen onderwijs	<ul style="list-style-type: none">✓ ontbrekende leervoorwaarden blijkend uit ernstige tekortkomingen op het gebied van werkhouding, zelfstandigheid, taakgerichtheid, aandacht, motivatie en/of instructiegevoeligheid en/of✓ zeer geringe sociale redzaamheid
Primair onderwijs	<ul style="list-style-type: none">✓ leerprestaties in het laagste deciel of een discrepantie van meer dan 25% tussen DL en DLE op twee van de drie volgende terreinen: begrijpend lezen, technisch lezen/spellen en rekenen en/of✓ zeer geringe sociale redzaamheid
Voortgezet onderwijs	<ul style="list-style-type: none">✓ leerprestaties in het laagste deciel of een discrepantie van meer dan 25% tussen DL en DLE op twee van de drie volgende terreinen: spreekvaardigheid op het gebied van de talen, schrijfvaardigheid op het gebied van de talen en vaardigheden op het gebied van de exacte vakken en/of✓ zeer geringe sociale redzaamheid

Kader 4.2 is een overzicht van de criteria voor kinderen die langdurig ziek of lichamelijk en/of verstandelijk gehandicapt zijn (tot 31 maart 2004). In de praktijk blijkt onduidelijkheid te bestaan over de noodzaak van het aantonen van de onderwijsbeperking bij kinderen met een combinatie van een lichamelijke- en een verstandelijke handicap. Hierdoor is een deel van het digitale protocol soms niet ingevuld. Sinds 1 april 2004 is in de regelgeving nadrukkelijker omschreven dat de onderwijsbeperking wél moet worden aangetoond bij deze leerlingen. Daarentegen is het niet nodig om de ontoereikendheid van de reguliere zorgstructuur aan te tonen, omdat evident wordt verondersteld dat bij meervoudig gehandicapte leerlingen de zorgstructuur ontoereikend is.

² De indicatiecriteria zijn per 31 maart 2004 gewijzigd, zie kader 4.3

Kader 4.2**Criteria beperking onderwijsparticipatie³ bij aanmelding voor LZK- of LG-onderwijs tot 31 maart 2004**

Huidige school	Criterium
Nog geen onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ontbrekende leervoorwaarden blijkend uit ernstige tekortkomingen op het gebied van werkhouding, zelfstandigheid, taakgerichtheid, aandacht, motivatie en/of instructiegevoeligheid en/of ✓ vermindering van de leertijd met minstens 25% door noodzakelijke zorg of aan de stoornis gerelateerd verzuim en/of ✓ afhankelijkheid van derden
Primair onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> ✓ leerprestaties in het laagste deciel of een discrepantie van meer dan 25 tussen DL en DLE op twee van de drie volgende terreinen: begrijpend lezen, technisch lezen/spellen en rekenen en/of ✓ vermindering van de leertijd met minstens 25% door noodzakelijke zorg of aan de stoornis gerelateerd verzuim en/of ✓ afhankelijkheid van derden
Voortgezet onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> ✓ leerprestaties in het laagste deciel of een discrepantie van meer dan 25% tussen DL en DLE op twee van de drie volgende terreinen: spreekvaardigheid op het gebied van de talen, schrijfvaardigheid op het gebied van de talen en vaardigheden op het gebied van de exacte vakken en/of ✓ vermindering van de leertijd met minstens 25% door noodzakelijke zorg of aan de stoornis gerelateerd verzuim en/of ✓ afhankelijkheid van derden

Uit de evaluatie van de criteria van de *Vijfde faciliteringsregeling regionale expertisecentra i.o. schooljaar 2002/2003* is gebleken dat het leerachterstandscriterium voor ZMLK- en LG-MG leerlingen en het leerachterstandscriterium voor leerlingen die het voortgezet speciaal onderwijs gaan bezoeken niet goed op de praktijk zijn afgestemd.

ZMLK- en LG-MG leerlingen ontwikkelen zich altijd didactisch veel trager dan anderen door hun verstandelijke handicap. Zij komen - didactisch gezien doorgaans niet verder dan het niveau van een gemiddelde leerling eind groep 3 op een school voor regulier onderwijs. Het leerachterstandscriterium primair en voortgezet onderwijs (zie kader 4.3) is nu beter afgestemd op de didactische ontwikkeling van ZMLK-leerlingen.

Om objectief te kunnen oordelen of leerlingen aan het leerachterstandscriterium voldoen zullen didactische toetsen afgenomen moeten worden. De jongere leerlingen van een ZMLK- en LG-MG school zijn hiertoe nog niet in staat. Het criterium 'ontbrekende leervoorwaarden' voor kinderen die nog niet naar school gaan is voor hen uitgebreid tot 7 jaar waarbij uit rapportages moet blijken dat de leerling gedurende minstens een jaar slechts zeer geringe vorderingen heeft gemaakt.

³ De indicatiecriteria zijn per 31 maart 2004 gewijzigd, zie kader 4.3

In Kader 4.3 staat een overzicht van de didactische criteria voor ZMLK- en LG-MG leerlingen.

Kader 4.3	
Samenvatting van de begrippen ontbrekende leervoorwaarden en substantiële leerachterstand	
Type Onderwijs	Omschrijving van leervoorwaarden / leerachterstand
Nog geen onderwijs	<i>Voor en na 1 april 2004</i> Ernstige tekortkomingen op het gebied van voor deelname aan het onderwijs noodzakelijke eigenschappen als werkhouding, zelfstandigheid, taakgerichtheid, aandacht, motivatie en instructiegevoeligheid
Kinderen tot en met 7 jaar	<i>Na 1 april 2004</i> bij ZMLK- en LG-MG-aanmeldingen cluster drie Voor kinderen tot en met 7 jaar: ontbrekende leervoorwaarden zoals hierboven beschreven, waarbij uit rapportages blijkt dat de leerling gedurende een jaar slechts zeer geringe vorderingen heeft gemaakt.
Basisonderwijs	<i>Voor en na 1 april 2004</i> Behorend tot het deciel met de zwakste prestaties van de didactische leeftijdsgroep of een discrepantie van meer dan 25% tussen DL en DLE op twee van de drie volgende didactische domeinen: lezen, spellen en rekenen (groep 1 en 2) of lezen/spellen, begrijpend lezen, rekenen (groep 3 en hoger) <i>Na 1 april 2004</i> bij ZMLK- en LG-MG-aanmeldingen cluster drie: Voor kinderen van 8 tot 12 jaar: een zeer geringe vooruitgang gedurende een jaar op de gebieden van aanvankelijk lezen, schrijven en rekenen die blijkt uit een didactisch toetsoverzicht van tenminste een jaar met ruwe toetsscores.
Voortgezet onderwijs	<i>Alleen voor 1 april 2004</i> Behorend tot de didactische leeftijdsgroep waarbij een discrepantie van meer dan 25 procent is vastgesteld tussen de DL en DLE op twee van de drie volgende didactische domeinen: spreekvaardigheid op het gebied van de (moderne vreemde) talen, schrijfvaardigheid op het gebied van de (moderne vreemde) talen en vaardigheden op het gebied van de exacte vakken. <i>Na 1 april 2004</i> bij ZMLK- en LG-MG-aanmeldingen cluster drie: Voor kinderen van 12 jaar en ouder: schoolvorderingen die niet verder gaan dan beheersing van de leerstof tot en met eind groep 3. <i>Na 1 april 2004</i> bij LZK- en LG-aanmeldingen cluster drie: Bij instroom in voortgezet onderwijs vanuit groep 8 behorend tot de 10 procent zwakst presterende leerlingen op tenminste twee van de volgende drie leerstofdomeinen: technisch lezen en/of spelling, begrijpend lezen en (inzichtelijk) rekenen.

Het leerachterstandscriterium voor het voortgezet onderwijs voor langdurig zieke kinderen en lichamelijk gehandicapte leerlingen is een aangepast criterium. Tot 31 maart 2004 (Gele katern, 2004, nummer 6) kon een beroep worden gedaan op het leerachterstandscriterium van het voortgezet onderwijs. In dat geval moesten de kinderen behoren bij de 10% zwakst presterende kinderen (of een discrepantie van meer dan 25% tussen DL en DLE) op twee van de volgende gebieden spreekvaardigheid, schrijfvaardigheid en exacte vakken. Bij gebrek aan adequate didactische toetsen om deze achterstanden in kaart te brengen is gekozen voor de volgende oplossing na maart 2004: bij instroom vanuit groep 8 moeten deze leerlingen behoren tot de 10% zwakst presterende kinderen op de gebieden: begrijpend lezen, technisch lezen of spellen en rekenen. Leerlingen uit het voortgezet onderwijs kunnen een beroep doen op een zeer geringe zelfredzaamheid en/of structureel verzuim van meer dan 25% van de onderwijstijd.

4.2 Gebruikte bronnen

De CvI's kunnen bij de toetsing van de in kader 4.1 vermelde criteria verschillende bronnen gebruiken:

- verslagen vanuit de zorgsector (inclusief het medische circuit);
- een onderwijskundig rapport;
- een psychodiagnostisch rapport en/of
- andere bronnen.

Kader 4.4 biedt een overzicht van de bronnen die de CvI's van cluster drie hebben gebruikt bij de beoordeling van de beperking in de onderwijsparticipatie.

Kader 4.4	
Door de CvI's van cluster drie gebruikte bronnen (N = 4.349)	
Aard van de bron	% van totaal aantal aanmeldingen
	Onderzoeksverslag
Verslag vanuit de zorgsector	6%
Onderwijskundig rapport	73%
Psychodiagnostisch rapport	8%
Andere bronnen	7%
Geen bronnen	17%

Kader 4.4 laat zien dat de CvI's bij ruim drie van de vier aangemelde leerlingen de beschikking hadden over een onderwijskundig rapport om de beperking in de onderwijsparticipatie en de ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur te beargumenteren.

Wanneer leerlingen nog geen school bezoeken of nét vier jaar zijn is een onderwijskundig rapport nog niet (goed) in te vullen. Veel van deze kinderen bezoeken een peuterspeelzaal of een medisch kinderdagverblijf. Het rapport vanuit de zorgsector wordt bij 6% van de dossiers aangeleverd. Een ‘verslag vanuit de zorgsector’ kan worden geschreven door bijvoorbeeld een logopediste, leidster van een medisch kinderdagverblijf of fysiotherapeut.

Het psychodiagnostische onderzoeksverslag wordt slechts in geringe mate gebruikt. Bij ‘andere bronnen’ moet gedacht worden aan verslagen van de ambulante begeleiding, logopedische verslagen, verslagen van een zorgplatform en pedagogisch didactische onderzoeken.

Opvallend is de 17% waarbij geen informatie is gegeven om de beperking in de onderwijsparticipatie aan te tonen.

Bij één dossier kunnen in maximaal acht verschillende onderzoeksverslagen worden gebruikt. Interessant is om te bezien hoeveel onderzoeksverslagen er per aanmelding zijn gebruikt om de beperking in de onderwijsparticipatie vast te stellen. In driekwart van de aanvragen wordt gebruik gemaakt van één bron en dat zal hoofdzakelijk het onderwijskundige rapport zijn. In een op de tien dossiers worden twee bronnen geraadpleegd.

4.3 Beperking van de onderwijsparticipatie

Bij leerlingen die voor cluster drie worden aangemeld kan de beperking in de onderwijsparticipatie zich op vier vlakken manifesteren: ontbrekende leervoorwaarden, een substantiële leerachterstand, zeer geringe zelfredzaamheid en structureel schoolverzuim. Ook een combinatie van een didactisch criterium met geringe redzaamheid en/of verzuim is mogelijk. De som van onderstaand kader 4.5 is dan ook meer dan 100%. Dit kader geeft weer op welke beperking in de onderwijsparticipatie bij de 4.349 leerlingen van cluster drie een beroep is gedaan. Bij vier op de tien langdurig zieke kinderen en vijf op de tien lichamelijk gehandicapte kinderen wordt zowel een beroep gedaan op een onderwijskundig criterium als op geringe zelfredzaamheid en/of structureel verzuim. Rond de 20% van de cluster drie aanmeldingen voldoet niet aan een of andere vorm van beperking in de onderwijsparticipatie volgens de CvI’s.

Kader 4.5			
Keuze CvI: beperking van de onderwijsparticipatie cluster drie (N=4.349)			
Soort beperking	ZMLK N = 751	LZK N = 1.016	LG en LG-MG N = 2.582
Ontbrekende leervoorwaarden bij nog geen onderwijs	23%	9%	11%
Substantiële leerachterstand primair onderwijs	52%	60%	55%
Substantiële leerachterstand voortgezet onderwijs	11 %	9%	6%
Zeer geringe zelfredzaamheid		23%	48%
Structureel schoolverzuim		40%	15%
Voldoet <i>niet</i> aan belemmering onderwijsparticipatie	22%	13%	23%

Kader 4.5 toont dat het meest een beroep wordt gedaan op een leerachterstand in het primair onderwijs (bij alle schoolsoorten > 50%). Relatief het minst wordt er een beroep gedaan op een leerachterstand in het voortgezet onderwijs. Bij de LG en LG-MG-populatie wordt in bijna 50% van de dossiers een beroep gedaan op zeer geringe zelfredzaamheid. Op structureel verzuim wordt in bijna 40% van de LZK-aanmeldingen een beroep gedaan. Ook dit heeft een directe relatie met de stoornis binnen deze doelgroep.

In kader 4.6 is weergegeven in hoeverre het oordeel van de CvI overeen stemt met het oordeel van de LCTI wat betreft de keuze van het criterium van de onderwijsbelemmering. Het betreft de langdurig zieke kinderen en leerlingen met een lichamelijke handicap: in de onderzoekersdatabase van de LCTI zijn 264 dossiers geanalyseerd. Er kan op meerdere criteria een beroep worden gedaan waardoor de som meer dan 100% is.

Kader 4.6						
Oordeel CvI en LCTI over beperking van de onderwijsparticipatie LZK en LG-MG (n = 264)						
Oordeel LCTI \ Oordeel CvI	Ontbrekende leervoorwaarden	Geringe zelfredzaamheid	Structureel verzuim	Leerachterstand primair onderwijs	Leerachterstand voortgezet onderwijs	Voldoet <u>niet</u> aan beperking onderwijs participatie
Ontbrekende leervoorwaarden	8% 17%					
Geringe zelfredzaamheid		21% 35%				
Structureel verzuim			14% 19%			
Leerachterstand primair onderwijs				36% 47%		
Leerachterstand voortgezet onderwijs					2% 3%	
Voldoet <u>niet</u> aan beperking onderwijs participatie						22% 19%

Bovenstaand kader maakt duidelijk dat er in sommige gevallen een verschil is tussen de keuze die de CvI maakt en het oordeel van de LCTI. De overeenstemming in oordeel tussen de CvI en de LCTI is bij het niet voldoen aan de beperking in de onderwijsparticipatie het grootst. De LCTI is het minder vaak eens met de CvI wanneer deze op het leerachterstandscriterium een beroep doet. Ook zijn CvI en LCTI het niet altijd eens over het criterium geringe zelfredzaamheid en het structurele verzuim.

Het verschil in oordeel wat betreft het leerachterstandscriterium primair onderwijs kan in verband gebracht worden met een interpretatieverschil in testcores. De CvI is regelmatig van mening dat een leerling met een Cito D-score behoort tot de 10% zwakst scorenden van de klas. Dit is echter alleen het geval wanneer de leerling een Cito E-score behaalt.

Naast een onjuiste interpretatie van de leerachterstand bestaat er de misvatting dat een leerling met een leerachterstand op één didactisch domein eveneens aan het leerachterstandscriterium zou kunnen voldoen. In de regeling staat expliciet vermeld dat de leerachterstand op twee van de drie volgende didactische domeinen moet voorkomen: voor groep 1 en 2 gaat het om voorbereidend lezen, spellen en rekenen en voor groep 3 en hoger om rekenen, technisch lezen of spellen, en begrijpend lezen.

Structureel verzuim moet blijken uit een onderwijskundig rapport met een verzuimregistratie van het afgelopen jaar of een behandelingschema van zorgverleners waaruit blijkt dat de leerling meer dan 25% onderwijstijd verzuimt als gevolg van een stoornis. Omdat in het onderwijskundige rapport 2003/2004 nog niet expliciet naar deze verzuimregistratie wordt gevraagd is de LCTI coulant geweest in haar oordeel. Zij verwachtte wel dat op enigerlei wijze het verzuim van meer dan 25% van de onderwijstijd 'hard' zou worden gemaakt. Eén maal per week fysiotherapie voldoet bijvoorbeeld niet aan het verzuimcriterium. De mening van de CvI en de gegevens uit het onderwijskundige rapport zijn nogal eens strijdig op dit punt. De verwachting is dat door de betere vraagstelling in het nieuwe model onderwijskundig rapport de CvI meer gegevens krijgt en daardoor beter zal kunnen oordelen of de leerling al dan niet voldoet aan het criterium structureel verzuim meer dan 25% van de onderwijstijd. Een zeer geringe zelfredzaamheid bij de leerling wordt op basis van medisch of psychodiagnostisch onderzoek vastgesteld: ook met gebruikmaking van technische hulpmiddelen is de leerling voor de algemene dagelijkse levensverrichtingen afhankelijk van een ander. Een kleuter die zelf naar het toilet kan maar af en toe nog hulp nodig heeft bij het aan- en uitkleden voor de gymnastiek voldoet niet aan het criterium geringe zelfredzaamheid. Er lijkt enige onduidelijkheid te bestaan over dit criterium. Er wordt nogal eens verondersteld dat het feit dat de leerling zich voortbeweegt met een rolstoel zich vertaalt in een zeer geringe zelfredzaamheid. In de regeling staat echter dat er pas sprake is van een beperking om aan onderwijs deel te nemen wanneer - ondanks het gebruik van deze rolstoel - de leerling toch nog afhankelijk is van een ander.

Kader 4.7 geeft zicht op de overeenstemming tussen het oordeel van de CvI en de LCTI wat betreft de keuze van het criterium van de onderwijsbelemmering voor de zeer moeilijk lerende kinderen: in de onderzoekersdatabase van de LCTI zijn 128 dossiers geanalyseerd van ZMLK-leerlingen met een IQ tussen de 60 en de 70.

Kader 4.7			
Oordeel CvI en LCTI over beperking van de onderwijsparticipatie ZMLK (n = 128)			
Oordeel LCTI \ Oordeel CvI	Ontbrekende leervoorwaarden	Leerachterstand primair onderwijs	Voldoet <u>niet</u> aan beperking in de onderwijsparticipatie
Ontbrekende leervoorwaarden	27%	22%	
Leerachterstand primair onderwijs		66%	70%
Voldoet <u>niet</u> aan beperking onderwijsparticipatie			7%
			8%

De mate van overeenstemming in oordeel tussen CvI en LCTI is bij de ZMLK-leerlingen groot.

Een adequaat onderwijskundig rapport geeft de noodzakelijke informatie over het functioneren van de leerling op school. In kort bestek verschaft de ‘toeleverende’ school aan de ‘ontvangende’ school gegevens over een reeks belangrijke leerlingkenmerken. Dit zijn zowel didactische gegevens (op welk didactisch niveau functioneert de leerling) als gegevens over de werkhouding, sociaal emotioneel welbevinden en gedrag. In het schooljaar 2002/2003 bleek dat in 51% van de aanmeldingen cluster drie gebruik werd gemaakt van het Landelijk Model Onderwijskundig Rapport. In het schooljaar 2003/2004 is dit percentage gedaald tot 34% zoals in kader 4.8 weergegeven.

Kader 4.8	
Gebruik onderwijskundig rapport (n = 391)	
Landelijk Model Onderwijskundig Rapport	34%
Ander model onderwijskundig rapport	47%
Geen onderwijskundig rapport terwijl leerling naar school gaat	6%
Leerling gaat nog niet naar school	13%
Totaal	100%

Bij 6% van de aanmeldingen ontbreekt een onderwijskundig rapport terwijl dit voor indicatie onontbeerlijk is. De beperking van de onderwijsparticipatie als gevolg van de handicap moet uit het onderwijskundige rapport afgelezen kunnen worden.

In het onderwijskundige rapport kan worden nagegaan of de leerling gedoubleerd heeft. Dat blijkt bij 22% van de kinderen het geval te zijn geweest. Dat is één op de vijf leerlingen en daarmee een hoog percentage.

4.4 Gebruikte instrumenten en normen

Gebruikte instrumenten

Zoals eerder in paragraaf 4.3 werd beschreven worden er in het Nederlandse onderwijs tal van instrumenten voor de vaststelling van leerprestaties gebruikt. Een aantal van hen is valide en betrouwbaar, een groot aantal is dat niet. De Werkgroep Advisering Instrumentarium Indicatiestelling heeft ten behoeve van het onderwijs een overzicht gemaakt van de didactische toetsen die valide en betrouwbaar zijn: toetsen met een A-B norm (Resing e.a., 2002. *Indicatiestelling: condities en instrumentarium*). Analyse van de gebruikte toetsen - voor leerlingen die worden aangemeld bij cluster drie - ten behoeve van de didactische domeinen technisch lezen en spelling leert dat 50% van deze toetsen voldoet aan de A-B norm, voor de begrijpend leestoetsen is dit 23% en voor rekenen 34%. Enige voorzichtigheid bij de interpretatie van de cijfers is echter geboden omdat CvI's ook A en B-gekwalificeerde didactische toetsen onder de categorie 'overige' hebben vermeld. Van de 4.349 aangemelde leerlingen voor cluster drie waarbij het criterium onderwijsbeperking van toepassing is, doen de CvI's bij 2.258 leerlingen een beroep op het leerachterstandscriterium. Bij een derde van deze leerlingen is geen informatie aangeleverd om dit te staven.

Om objectief te kunnen vaststellen of er sprake is van zeer geringe zelfredzaamheid ontbreekt een geschikt instrument. Veelal wordt deze beperking aangegeven in psychodiagnostische of medische onderzoeksverslagen. Op basis van medisch of psychodiagnostisch onderzoek is dan vastgesteld dat de leerling - ook met gebruikmaking van technische hulpmiddelen voor de algemene dagelijkse levensverrichtingen - afhankelijk is van een ander.

Gebruikte normen: decielscores of DL/DLE

Leerachterstanden in het (speciaal) basisonderwijs kunnen uitgedrukt worden in twee verschillende maten: de leerling behoort tot de 10 procent zwakst presterende leerlingen of er bestaat een discrepantie van 25 procent tussen de didactische leeftijdsequivalent (DLE) en de didactische leeftijd (DL). Bij het toetsen van dit criterium voor leerlingen die naar het voortgezet onderwijs gaan of hier al onderwijs volgen, kan van de normtabellen van midden/eind groep 8 uitgegaan worden. De leerling moet dan behoren tot de 10 procent zwakst presterende leerlingen in vergelijking tot de hele groep 8.

Kader 4.9 heeft betrekking op de onderzochte dossiers uit de steekproef en biedt een overzicht van de wijze waarop deze twee soorten normen in het schooljaar 2003/2004 bij de beoordeling van de schoolprestaties van voor het ZMLK-, LG- of LZK-onderwijs aangemelde leerlingen zijn gebruikt.

Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen

- dossiers waarbij uitsluitend gebruik is gemaakt van instrumenten met verhoudingsnormen (DL/DLE);
- dossiers waarbij uitsluitend gebruik is gemaakt van instrumenten met deviatienormen (decielscores);
- dossiers waarbij zowel van instrumenten met decielscores als van instrumenten met verhoudingsnormen gebruik is gemaakt;
- dossiers waarbij op geen enkele wijze gebruik is gemaakt van genormeerde instrumenten.

Kader 4.9	
Normen wanneer leerachterstand door de CvI is gebruikt als criterium (n = 222)	
Uitsluitend DL/DLE-discrepanties	25%
Uitsluitend decielscores	40%
Decielscores en DL/DLE-discrepanties	20%
Geen decielscores - geen DL / DLE-discrepanties	15%
Totaal	100%

Uit kader 4.9 kan geconcludeerd worden dat bij het vaststellen van leerachterstanden bij vier op de tien dossiers gebruik wordt gemaakt van decielscores (40%). Bij één op de vier dossiers is uitsluitend gebruik gemaakt van de verhoudingsnorm DL/DLE.

In 15% van de dossiers (vergelijk schooljaar 2002/2003 in 8% van de dossiers) zijn er wel toetsinstrumenten afgenomen, maar is geen decielscore of DL/DLE discrepantie opgeschreven. In deze dossiers wordt meestal wel een omschrijving gegeven van het niveau van de leerling of een ruwe toetscore opgeschreven. Bij een op de vijf dossiers wordt zowel gebruikt gemaakt van decielscores als van de verhoudingsnorm DL/DLE.

4.5 Ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorg

Beperkingen in de onderwijsparticipatie kunnen alleen tot een indicatie leiden wanneer duidelijk is dat de beschikbare ondersteuning vanuit de zorgstructuur van het regulier onderwijs (inclusief die van het speciaal basisonderwijs, het leerwegondersteunend onderwijs en/of het praktijkonderwijs) en/of vanuit de zorgsector niet toereikend is. De toelichting bij de Regeling indicatiecriteria vermeldt dat '(...) aangetoond moet worden dat, gedurende een termijn van tenminste een half jaar, aangeboden 'zorg' onvoldoende effect heeft gesorteerd dan wel zal sorteren, ondanks het feit dat deze zorg voldoet aan de criteria van een goed handelings- of zorgplan'. Zie paragraaf 3.5. voor een toelichting op wat verstaan wordt onder de zorgstructuur.

Kader 4.10 biedt overzicht van de wijze waarop de CvI's van cluster drie met deze bepaling zijn omgegaan.

Kader 4.10			
Conclusie CvI over de ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur (N=3.874)			
	ZMLK N = 751	LZK N = 1.016	LG N = 2.107
Voldoet aan criterium ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur	68%	94%	90%
Voldoet niet aan criterium ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur	32%	6%	10%

In kader 4.10 komt naar voren dat er bij LZK en LG meestal wordt voldaan aan het criterium ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur. LG-MG worden in deze tabel niet meegenomen aangezien dit geen criterium is bij deze populatie. Opvallend is het relatief hoge percentage ZMLK IQ 60-70 dossiers dat volgens de CvI's niet voldoet aan dit criterium. Mogelijk dat mede hierdoor het percentage beredeneerde afwijkingen binnen deze populatie zo hoog is (zie kader 4.11)

De volgende twee kaders betreffen de LCTI-onderzoekersdatabase. In het huidige digitale protocol wordt slechts eenmaal gevraagd of de CvI een 'met redenen omkleed oordeel van de CvI over de mogelijkheden vanuit de zorgstructuur van het regulier onderwijs en/of de zorgsector' wil geven. Naast deze argumentatie wordt aan de CvI bij de besluitvorming gevraagd aan te vinken of er bij deze leerling sprake is van een ontoereikende reguliere zorgstructuur. Uit onderstaand kader blijkt dat CvI's in een gering percentage (3%) van de dossiers concluderen dat de reguliere zorgstructuur toereikend is en toch een positieve beschikking (op grond van een beredeneerde afwijking) hebben afgegeven.

Kader 4.11				
Conclusie CvI ontoereikende zorgstructuur afgezet tegen oordeel CvI: LZK, ZMLK & LG⁴ (n = 357)				
	Oordeel CvI positief	Oordeel CvI Beredeneerde afwijking	Oordeel CvI negatief	Totaal
Voldoet aan 'ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur'	52%	33%	3%	88%
Voldoet niet aan 'ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur'	-	3%	6%	9%
Conclusie CvI 'ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur' niet aanwezig	1%	2%	-	3%
Totaal	53%	38%	9%	100%

⁴ Bij LG-MG wordt evident verondersteld dat er sprake is van ontoereikende zorg

Uit de analyses van de LCTI-onderzoekers is eveneens na te gaan of er gegevens aan de CvI zijn geleverd om de ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur te beoordelen. Bij één op de tien dossiers heeft de CvI geen gegevens kunnen gebruiken om het criterium ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorg te onderbouwen omdat deze in het dossier ontbraken.

In kader 4.12 zijn het oordeel van de CvI en het oordeel van de LCTI ‘ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur’ naast elkaar gezet. LCTI en CvI verschillen in zekere mate van mening ten aanzien van dit criterium. De CvI’s oordelen bij 88% van de dossiers dat wordt voldaan aan dit criterium; de LCTI in 76%. Vanzelfsprekend is de LCTI het niet eens met een positief oordeel van de CvI in het geval er geen enkele informatie omtrent de ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur in het dossier aanwezig is: dit is in 9% van de positieve oordelen het geval.

Twee voorbeelden van dossiers waarbij CvI en LCTI van mening verschillen:

- Er is geen sprake van ontbrekende leervoorwaarden. De vierjarige leerling is pas drie maanden op school en nergens blijkt uit gegevens dat de leerling belemmerd wordt in zijn onderwijsparticipatie. De reguliere zorgstructuur lijkt daarmee toereikend.
- Leerling van vijf jaar moet geholpen worden bij het aan- en uitkleden bij de gymnastiekles: hij kan zijn veters niet goed strikken. De LCTI is van mening dat dit binnen de reguliere zorgstructuur valt.

De LCTI is vaker (21%) van mening dat sprake is van een toereikende reguliere zorgstructuur dan de CvI (9%).

Kader 4.12			
Oordeel CvI en LCTI over ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur (n = 357)			
Oordeel LCTI \ Oordeel CvI	Geen oordeel: CvI heeft geen conclusie geformuleerd	Voldoet aan ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur	Voldoet <u>niet</u> aan ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur
Geen conclusie CvI	3%		
Voldoet aan ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur		88%	76%
Voldoet <u>niet</u> aan ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur			21%
			9%

Herindicatie

Bij een herindicatie voor een leerling die al op het speciaal onderwijs zit kan de beperking in de onderwijsparticipatie en de ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur door de speciaal onderwijsschool aangetoond worden met een evaluatie van het handelingsplan en het daarop gebaseerde onderwijskundig rapport.

Hierin stelt de (CvB) de beperking in de onderwijsparticipatie vast en de zorg die de leerling nodig heeft om aan onderwijs deel te kunnen nemen. Van de 357 leerlingen in de steekproef zijn er 146 die al op het speciaal onderwijs zitten.

De CvI's kunnen bij 38% van de leerlingen - die reeds het speciaal onderwijs volgen – beargumenteren welke expertise uit dit speciaal onderwijs nodig is voor deze leerling (zie kader 4.13). Deze specifieke hulp is meestal beschreven in een handelingsplan of zorgplan voor de leerling.

Kader 4.13	
Indien leerling speciaal onderwijs volgt blijkt uit het handelingsplan welke expertise nodig is (n = 146)	
CvI geeft aan welke expertise nodig is	38%
CvI geeft niet aan welke expertise nodig is	62%
Totaal	100%

In 23% van de dossiers van de leerlingen die op het speciaal onderwijs zitten is beschreven met welke frequentie/intensiteit en gedurende welke periode de didactische hulp geboden moet worden. Vergelijk cluster twee waarbij dit in geen enkel dossier werd aangetroffen.

4.6 Beredeneerde afwijking

Van de in totaal 9.459 cluster drie aanmeldingen is bij 895 dossiers (10%) gebruikt gemaakt van de beredeneerde afwijking. Per schoolsoort gaat het om:

- 403 beredeneerde afwijkingen ZMLK-aanmeldingen (8%);
- 107 beredeneerde afwijkingen LZK-aanmeldingen (11%) en
- 385 beredeneerde afwijkingen LG-aanmeldingen (12%)

Bij de ZMLK-aanmeldingen valt op dat de beredeneerde afwijking veel vaker gebruikt wordt voor leerlingen met een IQ tussen de 60 en 70, dan voor leerlingen met een IQ onder de 60. Van de 751 aanmeldingen ZMLK 60-70 betreft het in 338 dossiers een beredeneerde afwijkingen (45%). Bij de ZMLK-leerlingen met een IQ tussen de 60 en 70 waarbij de beredeneerde afwijking gebruikt wordt is in meer dan driekwart van de gevallen geen bijkomende stoornis aangetoond. De CvI's oordelen in 87% van de aanmeldingen waarbij sprake is van een beredeneerde afwijking dat er sprake is van een ernstige beperking van de onderwijsparticipatie.

Het volgende kader laat zien welke criteria ontbreken bij de beredeneerde afwijkingen LZK.

Kader 4.14		
Criteria waar niet aan wordt voldaan bij het gebruik beredeneerde afwijking LZK (N =107)		
criterium	Aantal	Percentage
Somatische stoornis	3	3%
Beperking onderwijsparticipatie	91	85%
Ontoereikendheid zorgstructuur	19	18%

Uit kader 4.14 blijkt dat de meeste langdurig zieke leerlingen die toegelaten zijn middels de beredeneerde afwijking vooral niet voldoen aan het criterium beperking onderwijsparticipatie. Het volgende kader maakt duidelijk welke criteria ontbreken bij de beredeneerde afwijkingen van lichamelijk gehandicapte leerlingen die zijn aangemeld bij de CvI's van cluster drie.

Kader 4.15		
Criteria waar niet aan wordt voldaan bij gebruik van beredeneerde afwijking LG, excl. MG (N = 342)		
criterium	Aantal	Percentage
Functiestoornis	57	17%
Beperking onderwijsparticipatie	266	78%
Ontoereikendheid zorgstructuur	49	14%

Ook uit kader 4.15 komt naar voren dat de meeste LG-leerlingen, waarbij CvI's gekozen hebben voor een beredeneerde afwijking, niet voldoen aan de beperking onderwijsparticipatie.

4.7 Opvallende bevindingen

In de rapportage december 2003 werd bij het hoofdstuk over cluster drie opgemerkt: *Uit de steekproef van cluster drie blijkt dat bij 39% van de aanmeldingen bij cluster drie niet wordt voldaan aan de beperking van de onderwijsparticipatie. Oorzaken voor dit hoge percentage zijn:*

- *de CvI doet een beroep op ontbrekende leervoorwaarden, terwijl de leerling reeds schoolgaand is;*
- *voor ZMLK-leerlingen met een intelligentiequotiënt tussen de 60 en de 70 wordt in 36% van de aanmeldingen geen leerachterstand in kaart gebracht;*
- *voor de verwijzers lijkt het voldoen aan het stoorniscriterium voor LG of LZK voldoende motivering om tot aanmelding over te gaan.*

In het schooljaar 2003/2004 is het percentage leerlingen dat niet voldoet aan een beperking van de onderwijsparticipatie gedaald van 39% naar rond de 20%. Nog steeds komt het voor dat CvI's een beroep doen op ontbrekende leervoorwaarden terwijl de leerling al naar school gaat. De mening van LCTI en CvI komt grotendeels overeen wanneer beoordeeld moet worden of een dossier al dan niet voldoet aan een beperking van de onderwijsparticipatie. Bij ZMLK IQ 60-70, LZK, LG en LG-MG wordt het meest een beroep gedaan op een leerachterstand in het primair onderwijs. Daarnaast wordt bij ZMLK IQ 60-70 regelmatig een beroep gedaan op ontbrekende leervoorwaarden. Bij aanmeldingen voor onderwijs aan langdurig zieke leerlingen wordt relatief vaak een beroep op structureel verzuim gedaan en bij aanmeldingen van (meervoudig) lichamelijk gehandicapte leerlingen op een zeer geringe zelfredzaamheid.

Het gebruik van het landelijke model onderwijskundig rapport is bij cluster drie licht teruggelopen van 51% in het schooljaar 2002/2003 tot 47% in het schooljaar 2003/2004. Bij het vaststellen van leerachterstanden wordt bij vier op de tien dossiers gebruik gemaakt van instrumenten die de achterstand uitsluitend uitdrukken in decielscores (40%). Bij één op de vier dossiers is uitsluitend gebruik gemaakt van de verhoudingsnorm DL/DLE en bij 20% van de dossiers wordt zowel gebruik gemaakt van DL/DLE-discrepanties als van decielscores. In 15% van de dossiers (vergelijk schooljaar 2002/2003 in 8% van de dossiers) zijn er wel toetsinstrumenten afgenomen, maar is geen decielscore of DL/DLE discrepantie vermeld. In deze gevallen wordt er doorgaans wel een omschrijving gegeven van het niveau van de leerling of een ruwe toetscore.

De ontoereikende mogelijkheden van de reguliere zorgstructuur wordt in vergelijking met vorig jaar beter gedocumenteerd. Voor de beoordeling van de beperking in de onderwijsparticipatie en de ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur is de onderwijskundige rapportage doorgaans een belangrijke informatiebron. Naast het onderwijskundige rapport wordt soms gebruik gemaakt van een psychodiagnostische rapportage en een verslag uit de zorgsector. Bij de nader geanalyseerde dossiers werd duidelijk dat het niet altijd mogelijk was om aan te geven welke rapportage is gebruikt. Bij 17% van de dossiers ontbreekt een onderzoeksverslag zoals een onderwijskundig rapport om de CvI de gelegenheid te geven een objectief oordeel te vormen over die beperking in de onderwijsparticipatie en ontoereikende reguliere zorgstructuur. De CvI's beoordelen in 88% van de dossiers dat wordt voldaan aan een ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur; de LCTI bij 76% van de dossiers. De CvI's kunnen bij 38% van de leerlingen - die het speciaal onderwijs volgen - beoordelen welke expertise uit dit speciaal onderwijs nodig is voor deze leerling.

Deze specifieke hulp is meestal beschreven in een handelingsplan of zorgplan voor de leerling. In 23% van de dossiers van de leerlingen die op het speciaal onderwijs zitten is beschreven met welke frequentie en duur de didactische hulp geboden moet worden. Bij een ZMLK-aanmelding intelligentiequotiënt 60-70 maken de CvI's bij 45% van de dossiers gebruik van een beredeneerde afwijking. Er wordt dan meestal niet voldaan aan het criterium 'bijkomende stoornis'. Bij 13% dossiers wordt niet voldaan aan de beperking van de onderwijsparticipatie. Bij de langdurig zieke- en lichamelijk gehandicapte leerlingen wordt in 12% respectievelijk 11% de beredeneerde afwijking gebruikt. Bij deze schoolsoorten blijkt in de meest gevallen niet voldaan te worden aan de beperking van de onderwijsparticipatie.

5. Cluster vier

5.1 Criteria

Bij de bepaling van de beperking in de onderwijsparticipatie van leerlingen die bij de CvI's van cluster vier worden aangemeld gelden geheel andere criteria dan bij de overige schoolsoorten. Zie kader 5.1.

Kader 5.1
Criteria voor toetsing beperking van de onderwijsparticipatie bij aanmelding bij cluster vier
<ul style="list-style-type: none">✓ ontbrekende algemene leervoorwaarden blijkend uit ernstige tekortkomingen in verband met het gedrag op het gebied van de werkhouding, zelfstandigheid, taakgerichtheid, aandacht, motivatie en instructiegevoeligheid of ernstige problemen in de interactie met het onderwijsgevend personeel of ernstig storend gedrag ten aanzien van het onderwijsleerproces van medeleerlingen en/of✓ extreem gedrag waarbij de leerling een gevaar voor zichzelf of anderen is, de leerling zelfverwendend of suïcidaal gedrag vertoont, lijdt aan ernstige depressies en/of extreem fysiek of verbaal agressief gedrag vertoont

Het afwijkende karakter van bovenstaande criteria houdt verband met het specifieke karakter van het onderwijs dat door cluster vier wordt verzorgd. In dit onderwijs spelen de gedragsproblemen van de leerlingen een zwaardere rol dan hun leerprestaties.

5.2 Gebruikte bronnen

De CvI's kunnen bij de toetsing van de in kader 5.1 vermelde criteria verschillende bronnen gebruiken:

- verslagen vanuit de zorgsector (inclusief het medische circuit);
- een onderwijskundig rapport;
- een psychodiagnostisch rapport en/of
- andere bronnen.

Kader 5.2 biedt een overzicht van de bronnen die de CvI's van cluster vier hebben gebruikt bij de beoordeling van de beperking in de onderwijsparticipatie. Ook hier is het totale aantal bronnen meer dan 100%: bij een aantal aanmeldingen is uit twee of meer bronnen geput.

Kader 5.2	
Door de CvI's van cluster vier gebruikte bronnen (N = 5.696)	
Aard van de bron	% Onderzoeksverslag
Verslag vanuit de zorgsector	5%
Onderwijskundig rapport	85%
Psychodiagnostisch rapport	8%
Andere bronnen	22%
Geen bronnen	6%

Kader 5.2 laat zien dat de CvI's in 85% van de aanmeldingen de beschikking hadden over een onderwijskundig rapport om de beperking in de onderwijsparticipatie en de ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur te toetsen. Wanneer leerlingen nog geen school bezoeken (3% van deze populatie) is een onderwijskundig rapport nog niet (goed) in te vullen. Het rapport vanuit de zorgsector wordt bij 5% van de dossiers aangeleverd. Een 'verslag vanuit de zorgsector' kan worden geschreven door bijvoorbeeld een medewerker van een medisch kinderdagverblijf. Het psychodiagnostische onderzoeksverslag wordt bij 8% van de aanmeldingen gebruikt. Bij 'andere bronnen' moet gedacht worden aan verslagen van de ambulante begeleiding, verslag van jeugdzorg, verslagen van een zorgplatform of Boddaert Centra. Opvallend is de 6% waarbij geen informatie is gegeven om de beperking in de onderwijsparticipatie aan te tonen. Bij 70% van de aanvragen wordt één bron gebruikt bij de onderbouwing van de beperking in de onderwijsparticipatie en ontoereikende hulp vanuit de zorgstructuur van het regulier onderwijs; bij 24% van de aanvragen worden minstens twee bronnen gebruikt.

5.3 Beperking van de onderwijsparticipatie

Bij leerlingen die voor cluster vier worden aangemeld kan de beperking in de onderwijsparticipatie zich op twee gebieden manifesteren zoals in kader 5.1 beschreven staat:

- ontbrekende leervoorwaarden in gedragsmatige zin;
- extreem gedrag bij de leerling waarbij op basis van psychodiagnostisch onderzoek blijkt dat de leerling een gevaar voor zichzelf of voor anderen is, de leerling zelfverwendend of suïcidaal gedrag vertoont, lijdt aan ernstige depressie, extreem fysiek of extreem verbaal agressief gedrag vertoont.

De toelichting bij de indicatiecriteria vermeldt dat het ontbreken van algemene leervoorwaarden met betrekking tot het gedrag moet worden afgewogen aan de hand van: *'de mate waarin het gedrag niet leeftijdsadequaat is, de duur, de intensiteit en frequentie van het probleemgedrag, het ontbreken van verklarende omstandigheden (...), de mate waarin het type probleemgedrag ongewoon of weinig vóórkomend is en de mate waarin het probleemgedrag het gedrag op andere gebieden (zoals leren, werkhouding, sociale contacten) belemmert.'* Onderbouwd moet worden dat de leerling door het ontbreken van algemene leervoorwaarden niet zal kunnen profiteren van het onderwijs in een reguliere setting (...).

Kader 5.3 beschrijft op welke beperking in de onderwijsparticipatie bij de 5.696 leerlingen van cluster vier een beroep is gedaan.

Kader 5.3	
Beperking van de onderwijsparticipatie cluster vier (N = 5.696)	
Ontbreken van algemene leervoorwaarden in gedragsmatige zin	70%
Extreem gedrag waarbij de leerling een gevaar vormt voor zichzelf en/of anderen	4%
Beide van toepassing	17%
Geen van beide van toepassing	12%

Bij 12% van de leerlingen is volgens de CvI's geen van bovenstaande criteria van toepassing. Bij een op de zes leerlingen zijn zowel het ontbreken van algemene leervoorwaarden in gedragsmatige zin aan de orde als extreem gedrag waarbij de leerling een gevaar vormt voor zichzelf en/of anderen. Bij twee op de drie leerlingen is sprake van het ontbreken van algemene leervoorwaarden in gedragsmatige zin.

Kader 5.4 geeft informatie over de overeenkomst in het oordeel van de CvI en het oordeel van de LCTI wat betreft de keuze van het criterium van de onderwijsbelemmering waar de CvI een beroep op doet.

Kader 5.4				
Oordeel CvI en LCTI over beperking van de onderwijsparticipatie (n = 383)				
Oordeel LCTI \ Oordeel CvI	Ontbrekende leervoorwaarden <u>gedragsmatig</u>	Gevaar voor zichzelf en/of anderen	Gevaar voor zichzelf en/of anderen	Voldoet <u>niet</u> aan Beperking onderwijsparticipatie
Ontbrekende leervoorwaarden <u>gedragsmatig</u>	69%	72%		
Gevaar voor zichzelf en/of anderen		5%	1%	
Voldoet aan ontbrekende leervoorwaarden èn gevaar voor zichzelf en anderen			21%	18%
Voldoet <u>niet</u> aan beperking onderwijsparticipatie				5%
				9%

Bovenstaand kader maakt duidelijk dat er nauwelijks tot geen verschil is tussen de keuze die de CvI maakt en het oordeel van de LCTI. De overeenstemming in oordeel tussen de CvI en de LCTI is bij 'gevaar voor zichzelf en anderen' het minst groot. Dat heeft dan tevens zijn weerslag op het al dan niet voldoen aan een beperking van de onderwijsparticipatie. Bij de interpretatie van dit percentage moet men er echter wel rekening mee houden dat er voor bepaalde leervoorwaarden geen objectieve meetinstrumenten zijn waarmee de aanwezigheid van het betreffende criterium kan worden aangetoond. Een aantal voorbeelden waarbij CvI en LCTI het niet eens zijn:

- een leerling van acht jaar heeft een maal een andere leerling een klap gegeven. Er wordt verder geen melding gedaan van bedreigend gedrag.
- Er is regelmatig verwarring rondom de ontbrekende leervoorwaarden en gevaar voor zichzelf en/of anderen. Een leerling die zichzelf en zijn klasgenootjes bij voortdurend van het werk houdt in de klas valt onder het criterium ontbrekende leervoorwaarden en niet onder 'gevaar'. Ook pestgedrag hoeft nog niet direct een bedreiging te vormen.

Wellicht zouden deze situaties in een onderwijskundig rapport wat duidelijker omschreven kunnen worden zodat een objectief oordeel door de CvI mogelijk wordt.

Woedeaanvallen, moeilijk corrigeerbaar gedrag, bedreiging van medeleerlingen waardoor de leerling van school is verwijderd, agressief gedrag zoals schoppen, slaan, gillen en bijten worden veelvuldig genoemd. Niet altijd even duidelijk is de duur en de intensiteit van dit gedrag.

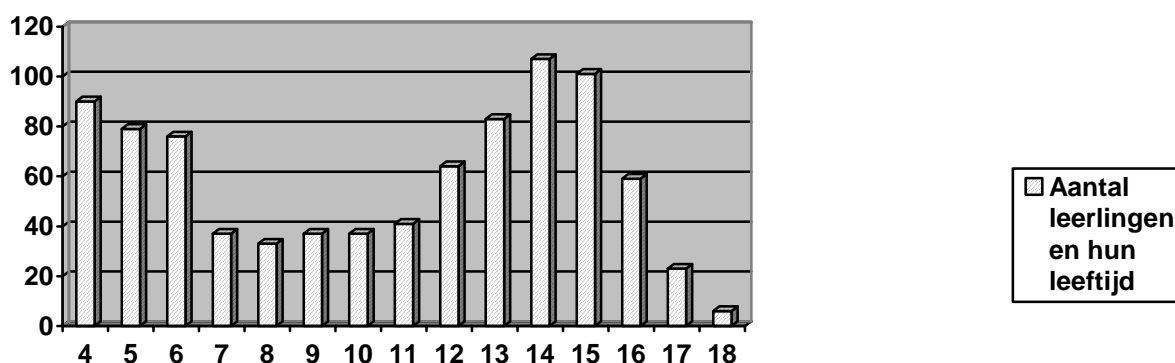
Een adequaat onderwijskundig rapport geeft de noodzakelijke informatie over het functioneren van de leerling op school. In kort bestek verschaft de 'toeleverende' school aan de 'ontvangende' school gegevens over een reeks belangrijke leerlingkenmerken. Dit zijn zowel didactische gegevens (op welk didactisch niveau functioneert de leerling) als gegevens over de werkhouding, sociaal emotioneel welbevinden en andere gegevens over het gedrag. In het schooljaar 2002/2003 bleek dat in 56% van de cluster vier aanmeldingen gebruik werd gemaakt van het Landelijk Model Onderwijskundig Rapport. In het schooljaar 2003/2004 is dit percentage gestegen tot 67% zoals in kader 5.5 weergegeven.

Kader 5.5	
Gebruik onderwijskundig rapport (n = 391)	
Landelijk Model Onderwijskundig Rapport	67%
Ander model onderwijskundig rapport	22%
Geen onderwijskundig rapport terwijl leerling naar school gaat	8%
Leerling gaat (nog) niet naar school	3%
Totaal	100%

Bij 8% van de aanmeldingen ontbreekt een onderwijskundig rapport terwijl dit voor indicatie onontbeerlijk is. De beperking van de onderwijsparticipatie als gevolg van de gedragsproblemen zou uit het onderwijskundige rapport afgelezen moeten kunnen worden. Binnen cluster vier speelt echter een specifieke problematiek. Een aantal leerlingen wordt door de school als dusdanig lastig en/of gevaarlijk bestempeld dat deze leerlingen van school worden verwijderd. Van de 5.696 leerlingen die dit schooljaar zijn aangemeld bij cluster vier zijn er 864 die niet naar school gaan en vier jaar of ouder zijn. Zij zitten ofwel thuis of bezoeken bijvoorbeeld een time-out-project. Het is vaak deze groep leerlingen waarbij geen onderwijskundig rapport is aangeleverd of waarbij de gegevens onvoldoende recent zijn.

Grafiek 1

Leerlingen die niet naar school gaan op moment van aanmelding bij cluster 4

De leeftijdsopbouw van de leerlingen die niet naar school gaan is in grafiek 1 weergegeven: in de grafiek zijn twee pieken: in de kleuterleeftijd en rond de leeftijd van 14 jaar.

5.4 Gebruikte instrumenten en normen

Gebruikte instrumenten

Het afwijkende karakter van de criteria van cluster vier leidt uiteraard ook tot het gebruik van andere instrumenten.

Een aantal CvI's heeft ervoor gekozen – evenals vorig jaar - om standaard bij iedere aanmelding de ouders een CBCL gedragsvragenlijst voor kinderen (vragenlijst waarbij de mening van de ouders geïnventariseerd wordt over het al dan niet voorkomen van gedragsproblemen ter invulling toe te sturen. Aan de huidige leerkracht wordt gevraagd zijn visie aan te geven in een Teacher's Report Form (TRF). In de TRF worden dezelfde gedragsproblemen geïnventariseerd als bij de CBCL vanuit de observaties van de leerkracht.

Aan de leerling zelf (wanneer hij voldoende niveau begrijpend lezen heeft en de leeftijd van elf jaar heeft bereikt) wordt een Youth Self Report (YSR) gegeven. Ook in de YSR worden vragen gesteld over dezelfde probleemgedragingen als bij de CBCL en TRF. Op deze wijze verkrijgt de CvI informatie vanuit drie verschillende richtingen: ouders, school en leerling zelf. Een ander instrument dat veelvuldig wordt gebruikt is de SVL (schoolvragenlijst). Helaas krijgen de CvI's (en daardoor ook de LCTI) nog regelmatig CBCL's, TRF's en YSR's die niet gescoord en geïnterpreteerd zijn en daarmee onbruikbaar zijn.

5.5 Ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur

Beperkingen in de onderwijsparticipatie kunnen alleen tot een indicatie leiden wanneer duidelijk is dat de beschikbare ondersteuning vanuit de zorgstructuur van het regulier onderwijs (inclusief die van het speciaal basisonderwijs, het leerwegondersteunend onderwijs en/of het praktijkonderwijs) en/of vanuit de zorgsector niet toereikend is. De toelichting bij de indicatiecriteria vermeldt dat *'(...) aangetoond moet worden dat, gedurende een termijn van tenminste een half jaar, aangeboden 'zorg' onvoldoende effect heeft gesorteerd, ondanks het feit dat deze zorg voldoet aan de criteria van een goed handelings- of zorgplan'*.

Kader 5.6 biedt overzicht van de wijze waarop de CvI's van cluster vier met deze bepaling zijn omgegaan. Bij 92% van de dossiers heeft de CvI geconcludeerd dat er sprake is van onvoldoende reguliere zorgstructuur. Bij 4% van de dossiers heeft de CvI geen oordeel gegeven over het al dan niet ontbreken van de zorgstructuur.

Kader 5.6	
Conclusie CvI over de ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur (N=5.696)	
	Cluster vier
Voldoet aan criterium ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur	92%
Voldoet niet aan criterium ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur	4%
CvI heeft geen oordeel gegeven	4%

In het huidige digitale protocol wordt slechts eenmaal gevraagd of de CvI een 'met redenen omkleed oordeel van de CvI over de mogelijkheden vanuit de zorgstructuur van het regulier onderwijs en/of de zorgsector' wil geven. Naast deze argumentatie wordt aan de CvI bij de besluitvorming gevraagd aan te vinken of er bij deze leerling sprake is van ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur. Uit onderstaand kader blijkt dat CvI's in tegenstelling tot cluster twee en drie geen enkele keer concluderen dat de reguliere zorgstructuur toereikend is en toch een positieve beschikking (al dan niet op grond van een beredeneerde afwijking) hebben afgegeven. Bij cluster twee en drie is dat bij 3% van de dossiers.

Kader 5.7				
Conclusie CvI ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur/oordeel CvI cluster vier (n = 383)				
	Oordeel CvI positief	Oordeel CvI Beredeneerde afwijking	Oordeel CvI negatief	Totaal
Voldoet aan 'ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur'	47%	44%	2%	93%
Voldoet niet aan 'ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur'	-	2%	5%	7%
Conclusie CvI 'ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur' niet aanwezig	-	-	-	-
Totaal	47%	46%	7%	100%

Uit de analyses van de LCTI-onderzoekers is na te gaan of er voldoende gegevens aan de CvI zijn geleverd om de ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur te kunnen beoordelen. Bij één op de elf dossiers heeft de CvI geen gegevens kunnen gebruiken om het criterium ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur te beoordelen omdat deze in het dossier ontbraken.

In kader 5.8 zijn het oordeel van de CvI en het oordeel van de LCTI 'ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur' naast elkaar gezet. LCTI en CvI verschillen nauwelijks van mening bij dit criterium.

Kader 5.8			
Oordeel CvI en LCTI over ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur (n = 383)			
	Oordeel LCTI	Voldoet aan ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur	Voldoet <u>niet</u> aan ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur
Oordeel CvI			
Voldoet aan ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur		93%	89%
Voldoet <u>niet</u> aan ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur			7%
			11%

Vergelijking van de in kader 5.8 weergegeven percentages met de bevindingen over 2002/2003 leert dat er sprake is van een tot tevredenheid stemmende vooruitgang: vorig jaar werd bij 75% van de aanmeldingen de ontoereikendheid van de reguliere zorg duidelijk aangetoond, dit jaar is dat bij 86% van de aanmeldingen het geval. Vooral bij negatieve indicaties wordt de zorgstructuur van het regulier onderwijs toereikend geacht.

Kader 5.9	
Mogelijkheden reguliere zorgstructuur in % (n = 383)	
Ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur is duidelijk aangetoond	86%
Ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur is onvoldoende onderbouwd	6%
CvI acht 'ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur' niet van toepassing	7%
Oordeel CvI ontbreekt	1%
Totaal	100%

Herindicatie

Bij een herindicatie voor een leerling die al op het speciaal onderwijs zit wordt de beperking in de onderwijsparticipatie en de ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur door de school voor speciaal onderwijs aangetoond met de evaluatie van het handelingsplan en het daarop gebaseerde onderwijskundig rapport. Hierin stelt de CvB de beperking in de onderwijsparticipatie vast en de zorg die de leerling nodig heeft om aan onderwijs deel te kunnen nemen. Van de 383 leerlingen in de steekproef zijn er 83 die al op het speciaal onderwijs zitten; 300 leerlingen zitten bij aanmelding nog op het (speciaal) basisonderwijs. De CvI's beargumenteren bij 36% van de leerlingen welke expertise uit dit speciaal onderwijs nodig is voor deze leerling (zie kader 5.10). In 33% van de dossiers van de leerlingen die op het speciaal onderwijs zitten is beschreven met welke frequentie en periode de didactische hulp geboden moet worden. Vergelijk cluster twee waarbij dit in geen enkel dossier werd aangetroffen en bij cluster drie in 23% van de dossiers.

Kader 5.10	
Indien leerling speciaal onderwijs volgt blijkt uit het handelingsplan welke expertise nodig is (n = 83)	
CvI geeft aan welke expertise nodig is	36%
CvI geeft niet aan welke expertise nodig is	64%
Totaal	100%

5.6 Beredeneerde afwijking

Van de in totaal 5.696 cluster vier-aanmeldingen is bij 1411 dossiers (25%) gebruikt gemaakt van de beredeneerde afwijking. Vorig cursusjaar is in 33% van het totaal aantal cluster vier aanmeldingen gebruik gemaakt van de beredeneerde afwijking. Ook voor cluster vier is bij de aanmeldingen waarbij beredeneerd van de criteria is afgeweken gekeken aan welk criterium volgens de CvI bij deze keuze niet werd voldaan. Kader 5.11 laat de criteria en bijbehorende aantallen en percentages zien.

Kader 5.11		
Cluster vier: aan welk criterium wordt niet aan voldaan bij gebruik beredeneerde afwijking (N =1.411)		
Criterium	Aantal	Percentage
DSM-IV of alternatief	1127	80%
Integraal karakter	63	5%
Bemoeienis jeugdzorg	363	26%
Beperking onderwijsparticipatie	39	3%
Ontoereikendheid zorgstructuur	48	3%

Uit bovenstaand kader blijkt dat in de meeste gevallen niet voldaan wordt aan een DSM-IV stoornis of alternatieven daarvoor (80%). Het niet voldoen aan de beperking van de onderwijsparticipatie en reguliere zorgstructuur zijn beide slechts bij 3% van de dossiers de oorzaak voor een beredeneerde afwijking. De som van de percentages is niet altijd gelijk aan 100, omdat meerdere criteria kunnen ontbreken.

5.7 Opvallende bevindingen

In het verslag over 2002/2003 werd beschreven dat er behoefte is aan betrouwbare instrumenten om de voor cluster vier geldende criteria op het terrein van de beperking van de onderwijsparticipatie objectief te toetsen. Dat geldt voor het aantonen van ontbreken van algemene leervoorwaarden maar ook voor de aanwezigheid van een gevaar voor zichzelf of anderen en voor de ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur. De situatie waarin de leerling verkeert, is hier mede van invloed. De LCTI is daarom mild geweest in haar beoordeling van deze twee criteria.

Bijna 90% van de cluster vier leerlingen voldoet aan een beperking van de onderwijsparticipatie en eenzelfde percentage is gevonden voor het criterium ontoereikende hulp vanuit de reguliere zorgstructuur. De beredeneerde afwijkingen van cluster vier (29%) worden dan ook nauwelijks toegeschreven aan een van beide criteria (beiden 3%). Het aanleveren van een onderwijskundig rapport is zeer lastig in het geval de leerling verwijderd is van school c.q. dusdanig veel spijbelt dat hij nauwelijks de lessen volgt. Afgelopen schooljaar waren dit 864 leerlingen (15%) die vanuit een situatie zonder onderwijs bij cluster vier zijn aangemeld.

Samenstelling Landelijke Commissie Toezicht Indicatiestelling

Prof. drs. J. van Londen (voorzitter)

Mw. prof. dr. I.A. van Berckelaer-Onnes

Prof. dr. N. Bleichrodt

Prof. dr. W.O. Renier

Prof. dr. L.M. Stevens

Mw. dr. R. Gonggrijp (secretaris, tevens directeur van het bureau van de LCTI)

Aan de totstandkoming van dit rapport hebben meegewerkt

Auteur

Mw. drs. E.E.M. de Greef

Adviseur

Dr. C.M. van Rijswijk

Informatie uit de databases

Drs. M. Steverink

Mw. drs. N.S.C. Langejan

Dhr. R.D. Haveman

Literatuur

- Evers, S. & Rijswijk, C.M. van (2003). *De ervaringen van de CvI's met de indicatiestelling speciaal onderwijs en ambulante begeleiding in het schooljaar 2002/2003*. Den Haag: LCTI.
- Landelijke Commissie Toezicht Indiciestelling (2003a). *Indiciestelling speciaal onderwijs 2002/2003. De indicatiecommissies van cluster twee*. Den Haag: LCTI.
- Landelijke Commissie Toezicht Indiciestelling (2003b). *Indiciestelling speciaal onderwijs 2002/2003. De indicatiecommissies van cluster drie*. Den Haag: LCTI.
- Landelijke Commissie Toezicht Indiciestelling (2003c). *Indiciestelling speciaal onderwijs 2002/2003. De indicatiecommissies van cluster vier*. Den Haag: LCTI.
- Landelijke Commissie Toezicht Indiciestelling (2003d). *Indiciestelling speciaal onderwijs 2002/2003. Gebruik van de beredeneerde afwijking*. Den Haag: LCTI.
- Landelijke Commissie Toezicht Indiciestelling (2003e). *Indiciestelling speciaal onderwijs 2002/2003. Negatieve indicaties*. Den Haag: LCTI.
- Landelijke Commissie Toezicht Indiciestelling (2003f). *Indiciestelling speciaal onderwijs 2002/2003. Beperking van de onderwijsparticipatie*. Den Haag: LCTI.
- Landelijke Commissie Toezicht Indiciestelling (2003a). *Indiciestelling speciaal onderwijs 2003/2004: de indicatiecommissies van cluster twee*. Den Haag: LCTI.
- Landelijke Commissie Toezicht Indiciestelling (2003b). *Indiciestelling speciaal onderwijs 2003/2004: de indicatiecommissies van cluster drie*. Den Haag: LCTI.
- Landelijke Commissie Toezicht Indiciestelling (2003c). *Indiciestelling speciaal onderwijs 2003/2004: de indicatiecommissies van cluster vier*. Den Haag: LCTI.
- Landelijke Commissie Toezicht Indiciestelling (2003d). *Indiciestelling speciaal onderwijs 2003/2004: gebruik van de beredeneerde afwijking*. Den Haag: LCTI.
- Regeling indicatiecriteria en aanmeldingsformulier leerlinggebonden financiering (LGF) (2004). *Uitleg. Gele katern, Jaargang 2004, nr. 6, p. 8 – 36*.
- Regeling indicatiecriteria en aanmeldingsformulier leerlinggebonden financiering (LGF) (2003). *Uitleg. Gele katern, Jaargang 2003, nr. 1*.
- Regeling indicatiecriteria en aanmeldingsformulier leerlinggebonden financiering (LGF) (2004). *Uitleg. Gele katern, Jaargang 2004, nr. 6, p. 8 – 36*.
- Resing, W.C.M., Evers, A., Koomen, H.M.Y, Pameijer, N.K., Bleichrodt, N., Boxtel, H. van & Greef, E.E.M. de (2002). *Indiciestelling: condities en instrumentarium. In het kader van leergebonden financiering*. Amsterdam: Boom.

Rijswijk, C.M. van, As, M.L.J. van, Bruins, M., Greef, E.E.M. de & Sikkema, A. (2002). *Indicatiestelling speciaal onderwijs en ambulante begeleiding 2002/2003. Model-protocol voor de indicatiecommissies van cluster twee, drie en vier*. Zoetermeer: TCAI.

Rijswijk, C.M. van & Greef, E.E.M. de (2001). *Criteria en procedures beproefd. Ervaringen van het Bureau Proefvoetsing Indicatiestelling en de Commissie Proefvoetsing Indicatiestelling met het Tweede Proeftraject Indicatiestelling speciaal onderwijs*. Zoetermeer: BUPRIN.

Lijst gebruikte afkortingen

BOP	Beperking van de onderwijsparticipatie
BaO	Basis Onderwijs
DL	Didactische leeftijd
DLE	Didactische leeftijdsequivalent
ESM	Ernstige Spraak Moeilijkheden
ORZ	Ontoereikendheid reguliere zorgstructuur
LG	Lichamelijk Gehandicapte kinderen
LZK	Langdurig Zieke Kinderen
MG	Meervoudig Gehandicapt
SH	Slecht Horende kinderen
SRZ	Sociale Redzaamheidsschaal voor Zwakzinnigen
TCAI	Tijdelijke Commissie Advisering Indicatiestelling
TRF	Teacher's Report Form
VMBO	Vorbereidend Middelbaar Beroepsonderwijs
VO	Voortgezet Onderwijs
VSO	Voortgezet Speciaal Onderwijs
WSNS	Weer Samen naar School
YSR	Youth Self Report
ZMLK	Zeer Moeilijk Lerende Kinderen
ZMOK	Zeer Moeilijk Opvoedbare kinderen

Regeling indicatiecriteria en aanmeldingsformulier leerlinggebonden financiering (LGF) artikel 12 en 13 en de daarbij behorende toelichtingen

Artikel 12

Beperkingen in de onderwijsparticipatie

Onder beperkingen in de onderwijsparticipatie in de zin van deze regeling worden verstaan:

- a. een leerachterstand in het basis- of het voortgezet onderwijs, blijkend uit resultaten zoals gerapporteerd in het onderwijskundig rapport, zodanig dat de prestaties van de leerling
 - 1° in het basisonderwijs in vergelijking met de prestaties van leerlingen van de overeenkomstige didactische leeftijdsgroep, behoren tot de 10 procent zwakst presterende leerlingen of een discrepantie van meer dan 25 procent is vastgesteld tussen de didactische leeftijd en didactische leeftijds- equivalent op twee van de drie volgende terreinen: voor groep 1 en 2 voorbereidend lezen, spellen en rekenen en voor groep 3 en hoger rekenen, technisch lezen of spellen, en begrijpend lezen;
 - 2° in het voortgezet onderwijs bij instroom in vergelijking met de prestaties van leerlingen van groep 8 van het basisonderwijs behoren tot de 10 procent zwakst presterende leerlingen op tenminste twee van de volgende drie leerstof domeinen: technisch lezen en/of spelling, begrijpend lezen en (inzichtelijk) rekenen;
- b.
 - 1° het ontbreken van algemene leervoorwaarden bij de leerling die nog niet eerder het regulier onderwijs volgde, blijkend uit gegevens van zorg- of hulpverleningsinstanties zodanig dat sprake is van ernstige tekortkomingen op het gebied van de werkhouding, zelfstandigheid, taakgerichtheid, aandacht, motivatie en instructiegevoeligheid en welke eigenschappen noodzakelijk zijn om te kunnen deelnemen aan dat onderwijs en;
 - 2° het ontbreken van algemene leervoorwaarden bij de leerling die voor cluster vier wordt aangemeld, blijkend uit gegevens van het onderwijskundig rapport zodanig dat sprake is van ernstige tekortkomingen in verband met het gedrag op het gebied van de werkhouding, zelfstandigheid, taakgerichtheid, aandacht, motivatie en instructiegevoeligheid of ernstige problemen in de interactie met het onderwijsgevend personeel of ernstig storend gedrag ten aanzien van het onderwijsleerproces van medeleerlingen, waarbij de genoemde gedragsproblemen manifest zijn gedurende een jaar, zich niet beperken tot een bepaalde situatie, weinig of niet worden beïnvloed door op de problemen gerichte aanpak en afspraken, en niet te verklaren zijn uit de omstandigheden van de leerling;
- c. een zeer geringe communicatieve redzaamheid bij de leerling die voor cluster twee wordt aangemeld, die op basis van een logopedisch of een psychodiagnostisch onderzoek is vastgesteld en blijkt uit resultaten zoals gerapporteerd in het onderwijskundig rapport indien de leerling naar school gaat, zodanig dat de leerling een zeer beperkt vermogen heeft om wederkerig te communiceren met behulp van woord en gebaar en dit beperkte vermogen zich manifesteert in gesprekken in alle situaties vanaf de periode dat de leerling leerde spreken en niet is te verklaren uit de omstandigheden van de leerling;
- d. een zeer geringe sociale redzaamheid - zeer gering adaptief functioneren- bij de leerling die voor cluster drie/ZMLK wordt aangemeld, die wordt vastgesteld op basis van een psychodiagnostisch onderzoek of observatie ondersteund met een instrument, waaruit blijkt dat de leerling een zeer ernstige ontwikkelingsachterstand heeft op het gebied van zelfredzaamheid, sociale omgang en verbale communicatie en niet zelfstandig op een reguliere school kan functioneren.

- e. een zeer geringe zelfredzaamheid bij de leerling die voor cluster drie/LG/LZK wordt aangemeld, die op basis van medisch of psychodiagnostisch onderzoek is vastgesteld, waarbij de leerling ook met gebruikmaking van technische hulpmiddelen voor de algemene dagelijkse levensverrichtingen afhankelijk is van een ander;
- f. structureel verzuim bij de leerling die voor cluster drie/LG/LZK wordt aangemeld, blijkend uit het onderwijskundig rapport met een verzuimregistratie van het afgelopen jaar of een behandelprogramma van zorgverleners, waarbij de leerling 25 procent van de verplichte onderwijstijd verzuimt als gevolg van de stoornis of in verband met de benodigde zorg terzake van de stoornis;
- g. extreem gedrag bij de leerling die voor cluster vier wordt aangemeld, waarbij op basis van psychodiagnostisch onderzoek blijkt dat de leerling een gevaar voor zichzelf of voor anderen is, de leerling zelfverwondend of suïcidaal gedrag vertoont, lijdt aan ernstige depressie, extreem fysiek of extreem verbaal agressief gedrag vertoont, waarbij dit gedrag zich niet beperkt tot een bepaalde situatie en weinig of niet wordt beïnvloed door op de problemen gerichte aanpak en afspraken.
- h. Ontbrekende leervoorwaarden of leerachterstand bij leerlingen die voor cluster drie/ZMLK worden aangemeld:
 - 1° voor kinderen tot en met 7 jaar ontbrekende leervoorwaarden zoals bedoeld onder b onder 1, waarbij uit rapportages blijkt dat de leerling gedurende een jaar slechts zeer geringe vorderingen heeft gemaakt,
 - 2° voor kinderen van 8 tot 12 jaar een zeer geringe vooruitgang gedurende een jaar op de gebieden van aanvankelijk lezen, schrijven en rekenen die blijkt uit een didactisch toetsoverzicht van tenminste een jaar met ruwe toetsscores:, en
 - 3° voor leerlingen van 12 jaar en ouder schoolvorderingen die niet verder gaan dan beheersing van de leerstof tot en met eind groep 3.

Artikel 13

Zorg binnen regulier onderwijs en ondersteuning uit de zorgsector

1. Onder zorg in de zin van deze regeling wordt verstaan de extra zorg vanuit de zorgstructuur van het regulier onderwijs, afgestemd op de behoeften van de leerling van tenminste een half jaar, blijkend uit het onderwijskundig rapport, en indien de leerling nog geen school bezoekt gegevens van de zorginstantie.
2. Onder ondersteuning in de zin van deze regeling wordt verstaan de ondersteuning van zorg- en hulpverleningsinstanties, die redelijkerwijs voor de desbetreffende stoornis beschikbaar is.

Artikelsgewijze toelichting

Artikel 12

Leerachterstand

Er is sprake van een leerachterstand wanneer er sprake is van een negatieve discrepantie tussen de (systematisch aangeboden) leerervaring en het leerresultaat op het gebied van elementaire schoolse vaardigheden. Leerachterstand wordt bij voorkeur uitgedrukt in een deviatiegraad. Als criterium wordt gehanteerd dat de leerresultaten op twee van drie schoolse vaardigheden, behoren tot de 10 procent laagste prestaties in vergelijking tot prestaties van didactische leeftijdgenoten. Het gaat om uitval op technisch lezen en/ of spelling, begrijpend lezen en rekenen. Er zal dus altijd uitval op begrijpend lezen of rekenen moeten zijn terwijl de uitval op technisch lezen in combinatie met uitval op spelling niet aan het criterium leerachterstand voldoet.

Het niveau van het technisch lezen moet minimaal liggen op het niveau van eind van groep 3 om het begrijpend lezen te kunnen toetsen. Bij het voorbereidend lezen, rekenen en spellen gaat het om auditieve analyse en synthese, woordenschat, classificeren, seriëren en vergelijken en tellen.

Leerachterstanden in het (speciaal)basisonderwijs kunnen uitgedrukt worden in twee verschillende maten:

- a. de leerling behoort tot de 10 procent zwakst presterenden (laagste decielscore of E-score op Cito-toetsen)
- b. er bestaat een discrepantie van 25 procent tussen de didactische leeftijdsequivalent (DLE) en de didactische leeftijd (DL). Deze maat kan niet gebruikt worden bij toetsen die in groep 1 of 2 worden afgenomen.

Het niveau in groep 8 vormt een goede indicatie voor de bagage die een leerling meeneemt naar het voortgezet onderwijs. Bij het toetsen van dit criterium kan van de normtabellen van midden/eind groep 8 uitgegaan worden. De leerling moet dan behoren tot de 10 procent zwakst presterenden in vergelijking tot de hele groep 8.

Dit criterium stelt de leerachterstand bij instroom in het voortgezet onderwijs als maatstaf. Wanneer als gevolg van een slechthorendheid, lichamelijke handicap, of langdurige ziekte een leerachterstand is opgelopen tijdens het volgen van voortgezet onderwijs, dan kan die leerachterstand niet meer als 'beperking in de onderwijsparticipatie' worden aangevoerd. Daar zal bij een aanmelding voor Speciaal Onderwijs de beperking in de onderwijsparticipatie moeten blijken uit de ontbrekende communicatieve redzaamheid of zelfredzaamheid of – ingeval van langdurige ziekte of van een lichamelijke handicap - het verzuim.

De ernst van de gedragsproblemen die ertoe leiden dat de leerling niet voldoet aan algemene leervoorwaarden met betrekking tot het gedrag (*in cluster vier*) moeten afgewogen worden aan de hand van de volgende criteria: de mate waarin het gedrag niet leeftijdsadequaat is, de duur, intensiteit en frequentie van het probleemgedrag, het ontbreken van verklarende omstandigheden, al dan niet vanuit de sociale of culturele achtergrond van de leerling of vanuit de voorgeschiedenis, de mate waarin het type probleemgedrag ongewoon of weinig vóórkomend is, en de mate waarin het probleemgedrag het gedrag op andere gebieden (zoals leren, werkhouding, sociale contacten) belemmert.

Onderbouwd moet worden dat de leerling door het ontbreken van algemene leervoorwaarden niet zal kunnen profiteren van het onderwijs in een reguliere setting, ook niet wanneer de extra zorg die daar beschikbaar is wordt ingezet.

Communicatieve redzaamheid (*in cluster twee*) kan worden opgevat als een facet van de sociale redzaamheid en gedefinieerd als een ernstig beperkt vermogen om wederkerig te communiceren met de ouders, de leerkracht en de andere kinderen als gevolg van slechthorendheid of een spraak/taalstoornis.

Bij sociale redzaamheid (*cluster drie ZMLK*) gaat het om vaardigheden op het gebied van de zelfredzaamheid zoals zelfstandig kunnen leven zonder hulp bij dagelijkse levensverrichtingen, verbale communicatie zoals spreken, begrijpen, luisteren en sociale omgang zoals interactie, samen kunnen werken, en in staat zijn tot zelfsturing.

Bij het bepalen of de beperkte zelfredzaamheid (*cluster drie LG/LZK*) leidt tot een ernstige beperking in de onderwijsparticipatie wordt ook rekening gehouden met de hulp uit de zorgsector/thuiszorg waar ouders een beroep op kunnen doen voor hulp aan hun kind op school.

Ernstige problemen met de interactie met de leerkracht (*cluster vier*) zijn bijvoorbeeld overmatige afhankelijkheid, problemen met autoriteit, recalcitrantie, overmatige conflicten of storend gedrag.

Extreem fysiek agressief gedrag (*cluster vier*) blijkt bijvoorbeeld uit schoppen, slaan, gooien met objecten en bedreiging met een wapen. Verbaal agressief gedrag blijkt bijvoorbeeld uit bedreigingen, manipuleren en chanteren.

Artikel 13

Belemmeringen in de onderwijsparticipatie, die blijken uit een leerachterstand of het in onvoldoende mate voldoen aan leervoorwaarden, zijn op zichzelf onvoldoende reden voor indicatiestelling. Te allen tijde dient te worden aangetoond dat zorg en/of therapie onvoldoende effect sorteren. Het gaat hierbij om ‘zorg’ in de vorm van begeleiding of hulp verleend door de zorgstructuur van het regulier basis- of speciaal basis- (of voortgezet) onderwijs en de zorgsector. Per cluster zullen andere zorgvormen nodig zijn. Aangetoond dient te worden dat, gedurende een termijn van tenminste een half jaar, aangeboden ‘zorg’ onvoldoende effect heeft gesorteerd dan wel zal sorteren, ondanks het feit dat deze zorg voldoet aan de criteria van een goed handelings- of zorgplan.

Onder de zorgstructuur van het regulier onderwijs wordt behalve de *binnenschoolse* zorg van de (speciale) scholen voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs - in de vorm van individuele handelingsplanning door de groepsleerkracht en extra zorg van Interne Begeleiding en Remedial Teaching - , tevens de *bovenschoolse* zorg van de samenwerkingverbanden Weer Samen Naar School van de (speciale) scholen voor basisonderwijs (en voortgezet onderwijs, leerwegondersteunend onderwijs of praktijk onderwijs) en de Onderwijsbegeleidingsdiensten – in de vorm van inzet expertise leerlingenzorg, zorgplatform of ambulante begeleiding vanuit sbao-school - verstaan. Daarnaast kan *buitenschoolse* zorg worden verstrekt via een instelling voor jeugdzorg (zie onder) of andere gespecialiseerde vormen van logopedie, spraak-taaltherapie, fysiotherapie et cetera.

Hulpverlening door een voorziening voor jeugdzorg is nader te specificeren als: screening, diagnostiek, indicatiestelling, toewijzing aan zorg, begeleiding of behandeling van ouders en/of kind (eenvoudige ambulante hulpverlening of intensieve samenhangende hulpverlening) via een Bureau Jeugdzorg

Het kan hierbij gaan om de volgende mogelijke instellingen:

Jeugdhulpverlening: Jongeren Advies Centra (JAC) voor vrijwillige ambulante hulpverlening; Boddaert-centra of dagcentra voor schoolgaande jeugd; Opvoedingsondersteuning; Medisch Kleuter Dagverblijf (MKD); SPD; (semi-) residentiële instellingen (zoals: observatietehuizen, tehuizen voor opvoeding, gezinshuizen, tehuizen voor buitengewone behandeling, medische kindertehuizen);

Jeugd-GGZ: GGD, afdeling jeugd; VTO-teams; RIAGG jeugdzorg; kinder- en jeugdpsychiatrische centra, Universitaire ambulatoria;

Jeugdbescherming of justitiële jeugdhulpverlening: JAC, Algemeen Meldpunt Kindermishandeling; Raad voor de Kinderbescherming; Instellingen voor gezinsvoogdij en jeugdreclassering; Justitiële (semi-) residentiële instellingen.

Landelijke Commissie Toezicht Indicatiestelling
Postbus 19521
2500 CM Den Haag
Tel 070 3122860
Fax 070 3122870
E-mail post@lcti.nl
URL www.lcti.nl

Colofon

Auteur	E.E.M. de Greef
Ontwerp en druk	JB&A Raster grafisch ontwerp, Delft
Uitgave	December 2004
ISBN	90-8522-015-7

© Landelijke Commissie Toezicht Indicatiestelling